

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1904. Första Kammaren. N:o 56.

Tisdagen den 17 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Justerades protokollet för den 10 i denna månad.

Anmälades och bordlades Första Kammarens tillfälliga utskotts utlåtanden:

n:o 24, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Konungen angående ändring af § 21 läroverksstadgan;

n:o 25, i anledning af väckt motion angående skrifvelse till Konungen om åvägbringande af en åskådligare statistik beträffande vissa skogar; och

n:o 26, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Konungen angående åtgärder mot smittosam venerisk sjukdoms spridande genom äktenskap af personer, som äro med sådan sjukdom behäftade.

Upplästes och godkändes statsutskottets förslag till Riksdagens skrivelser till Konungen:

n:o 129, angående regleringen af utgifterna under riksstatens första hufvudtitel, innefattande anslagen till kungl. hof- och slottsstaterna;

n:o 131, angående regleringen af utgifterna under riksstatens tredje hufvudtitel, innefattande anslagen till utrikesdepartementet:

n:o 139, i anledning af Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under andra, tredje, fjärde, femte, sjätte, sjunde, åttonde och nionde hufvudtitlarne gjorda framställningar om anslag för beredande af dyrtidstillägg för år 1904 åt en del tjänstemän och betjante m. m.

n:o 140, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående öfverförande af medel från de ecklesiastika boställesnas skogsfond till prästerskapets lönerogleringsfond;

n:o 141, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående en väganläggning från Tallsjön förbi Bredträsk till Bönältven eller Bönkroken från Talljärvi till Bredträsk och från Kölmjärvi till Tallsjön inom Norrbottens län;

n:o 142, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande af uppgjort förslag i fråga om uppförande vid Växjö hospital för Kronobergs och Blekinge läns räkning af en vårdanstalt för sinnessjuka;

n:o 143, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående flyttning af det s. k. Zetterströmska biblioteket å Frösön till Östersund m. m.; samt

n:o 144, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående bestämmande af sträckningen af viss del af sjögränsen mellan Sverige och Norge.

Föredrogs, men bordlades å nyo på flere ledamöters begäran konstitutionsutskottets nästlidne dag bordlagda utlåtanden n:is 8—10.

Vid föredragning af statsutskottets under gårdagen bordlagda memorial n:o 120, med förslag till åtskilliga stadganden, som böra införas i det nya reglementet för riksgäldskontoret, biföll kammaren hvad utskottet i detta memorial hemställt.

Föredrogs och lades till handlingarna bevillningsutskottets sistlidne dag bordlagda memorial n:o 45, i anledning af kamrarnas skiljaktiga beslut rörande punkten 1:o) i bevillningsutskottets betänkande n:o 38, i anledning af väckta motioner om ändring af 8 och 12 §§ bevillningsförordningen och 1 § instruktionen för taxeringsmyndigheterna.

Vid föredragning af sammansatta bevillnings- och lagutskottets under gårdagen bordlagda utlåtande och memorial:

n:o 2, i anledning af väckt motion om bestridande i visst fall af kostnaden för vägunderhåll med medel ur vägkassa, och

n:o 3, angående anvisande af ersättning åt utskottets sekreterare, biföll kammaren hvad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

Föredrogs å nyo konstitutionsutskottets den 11 och 13 innevarande maj bordlagda utlåtande n:o 5, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse af §§ 49 och 87 regeringsformen samt §§ 10 till och med 25 äfvensom §§ 27, 28 och 38 riksdagsordningen jämte inom Riksdagen väckta förslag i fråga om valrätten till Riksdagens kamrar.

Om utsträckning af den politiska valrätten m. m.

I proposition, n:o 51, af den 5 februari 1904 hade Kungl. Maj:st till Riksdagens pröfning i grundlagsenlig ordning framlagt följande

Förslag

till

ändrad lydelse af §§ 49 och 87 regeringsformen samt §§ 10 till och med 25 äfvensom §§ 27, 28 och 38 riksdagsordningen.

Regeringsformen.

§ 49.

Riksdagen representerar svenska folket. De rättigheter och äligganden, som gällande lag tillägger Rikets Ständer, tillkomma hädanefter Riksdagen. Den fördelas i två kamrar, hvilkas ledamöter väljas, på sätt riksdagsordningen angifver. Kamrarne — — — — —
— — — — — sammankalla.

Hos urtima riksdag — — — — — sammanhang.

§ 87.

- 1:o. Riksdagen — — — — — sägs.
- 2:o. Riksdagen — — — — — antagande.
- 3:o. Riksdagen äge äfven gemensamt med Konungen stifta, förändra, förklara eller upphäfva lag om val till riksdagsmän.

Riksdagsordningen.

§ 10.

Val till Första Kammaren förrättas med slutna sedlar. Finnes valsedel lyda å person, som ej är valbar, eller på flera eller färre, än som vid valtillfället böra väljas, eller innefattar valsedel någon tvetydighet i anseende till den eller de valdes namn, skall samma sedel anses ogill.

Äro valsedlar till större antal än hälften ogilla och finnes det inverka på valets utgång, varde nytt val anställdt.

De afgifna valsedlarna skola af valets förrättare inläggas under försegling och förvaras, till dess valets giltighet vederbörligen afgjorts.

Om utsträckning af den politiska valrätten m. m.
(Forts.)

§ 11.

För den, som — — — (lika med nuvarande § 10) — — —. Ort och tid.

§ 12.

Är någon missnöjd — — — (lika med nuvarande § 11) — — — afgöras.

§ 13.

Riksdagsman — — — (lika med nuvarande § 12) — — — befallningshafvande.

b) *Andra Kammaren.*

§ 14.

Andra Kammarens ledamöter skola till ett antal af tvåhundra-trettio väljas för en tid af tre år, räknade från och med januari månads början året näst efter det, under hvilket valet skett.

§ 15.

1. Hvert ett af rikets län, till hvilka i fråga om riksdagsmannaval Stockholms stad är att hänföra, utgör med undantag för de fall, hvarom nedan förmäles, en valkrets.

2. Stad, hvars folkmängd vid början af andra året före en treårsperiod uppgår till eller öfverstiger tre tvåhundra-trettiondelar af rikets folkmängd, skall från och med denna treårsperiod utgöra en valkrets. Inträffar sedermera vid början af andra året före en treårsperiod, att folkmängden i sådan stad ej längre uppgår till en nittiondel af rikets folkmängd, skall den stad icke vidare bilda egen valkrets.

3. Där ett län eller, om en eller flera af ett läns städer bilda egna valkretsar, öfriga delen af sådant län till följd af särskilda omständigheter, såsom folkmängdens storlek eller samfärdsförhållandena, finnes lämpligen böra delas, må dylikt län eller dylik länsdel utgöra högst två valkretsar.

4. Rikets indelning i valkretsar innehålles i lagen om val till Riksdagens Andra Kammare.

§ 16.

1. Inom hvarje valkrets väljes, efter folkmängden vid början af året näst före den treårsperiod, för hvilken valen gälla, en riksdagsman för hvarje fullt tal, motsvarande en tvåhundra-trettiondel

af rikets folkmängd; och skola för ernående af hela antalet tvåhundra-trettio riksdagsmän de valkretsar, hvilkas folkmängd mest öferskjuter de tal, som, efter hvad nyss är sagdt, äro bestämmande för riksdagsmännens antal inom valkretsarna, hvar för sig i ordning efter öferskottens storlek vara berättigade att välja ytterligare en riksdagsman. Äro öferskottstalen lika för två eller flera valkretsar, afgöres, där så är nödigt, företrädet genom lottning på sätt i § 6 mom. 7 är stadgad.

*Om utsträckning af den politiska valrätten m. m.
(Forts.)*

2. Det antal riksdagsmän, hvarje valkrets enligt ofvan angifna grunder äger utse, fastställles af Konungen.

§ 17.

Valrätt tillkommer en hvar välfrejdad svensk man från och med kalenderåret näst efter det, hvarunder han uppnått tjugufem års ålder, dock ej

a) den, som står under förmynderskap eller är försatt i konkurs-tillstånd;

b) den, som häftar för understöd, hvilket under löpande eller sistförflutna kalenderåret af fattigvårdssamhälle tilldelats honom själf, hustru eller minderårigt barn;

c) den, som icke erlagt de honom påförda utskylder till stat och kommun, hvilka förfallit till betalning under de tre sistförflutna kalenderåren;

d) värnpliktig, som icke fullgjort de honom till och med utgången af sistförflutna kalenderåret åliggande värnpliktsöfningar.

Närmare bestämmelser rörande tillämpningen af nu stadgade villkor meddelas i vallagen.

§ 18.

1. Val till riksdagsmän i Andra Kammaren verkställas under september månad året näst före början af de tre år, för hvilka valen gälla.

2. Förordnar Konungen nya val, verkställas dessa ofördröjligen för den återstående tiden.

§ 19.

Valen till Andra Kammaren äro proportionella och omedelbara. Hvarje röstande äge därvid en röst.

Närmare bestämmelser om valen meddelas i vallagen.

§ 20.

Till ledamöter i Andra Kammaren kunna endast utses män, som äga valrätt inom den valkrets, för hvilken de väljas, och icke enligt § 26 äro obehöriga att vara riksdagsmän.

Om utsträck-
ning af den
politiska val-
rätten m. m.
(Forts.)

§ 21.

För enhvar, som blifvit utsedd till ledamot i Andra Kammaren, utfärdas ofördröjligen af Konungens befallningshafvande fullmakt i två exemplar, af hvilka det ena öfverlämnas åt den valde och det andra insändes till justitiedepartementet.

§ 22.

Riksdagsman, som för Andra Kammaren vald blifvit, må ej denna befattning sig undandraga, med mindre han företer giltiga skäl för afsägelse. Såsom sådana anses:

1. de hinder allmänna lagen upptager såsom laga förfall;
2. ålder öfver 60 år;
3. att den valde tillförene såsom riksdagsman bevistat tre lag-tima riksdagar.

Afsägelse af riksdagsmannauppsdrag, ehvad den göres vid val-tillfälle eller efteråt, mellan riksdagar, pröfvas af Konungens befallningshafvande.

§ 23.

Är någon missnöjd med val till riksdagsman i Andra Kammaren eller sådan Konungens befallningshafvandes åtgärd, som står i omedelbart samband med själfva valet, eller vill någon klaga öfver beslut, hvarigenom af honom gjord afsägelse af riksdagsmannauppsdrag ej blifvit godkänd, må han däröfver hos Konungen anföra besvär. För sådant ändamål äger klaganden hos Konungens befallningshafvande äska behörigt protokollsutdrag, hvilket inom högst tre dagar där-efter bör till klaganden utlämnas; och skall han, vid förlust af talan, sist inom tio dagar efter valförrättningens slut sina till Konungen ställda besvär ingifva till befallningshafvanden, som, på sätt i § 12 stadgas, lämnar vederbörande tillfälle att sig förklara. Sedan den för förklarings afgifvande bestämda tid tilländalupit, har Konungens befallningshafvande att besvären jämte alla målet rörande handlingar ofördröjligen till Konungen insända, hvarefter med målet vidare så förhållas, som i § 12 sägs.

§ 24.

Hvarje ledamot — — — (lika med nuvarande § 23) — — — af arfvodet.

c) *Gemensamma bestämmelser.*

§ 25.

Rösträtt må ej utföras af annan valberättigad än den, som vid valtillfälle personligen sig inställer.

*Om utstrück-
ning af den
politiska val-
rätten m. m.*
(Forts.)

§ 27.

Därest någon varder för samma tid vald till ledamot af bägge kamrarna eller till ledamot af Första Kammaren för två eller flera valkretsar, må på honom ankomma att bestämma i vilkendera kammaren han vill inträda eller för hvilken valkrets han vill anses till riksdagsman vald. Dock åligger honom att hos Konungens befallningshafvande i den ort, för hvilken han riksdagsmannauppdrag ej mottager, därom göra skyndsam anmälan.

§ 28.

Hos Konungen göres af hvardera kammaren anmälan om de ledigheter inom kammaren, hvilka skola under samma eller innan nästa riksdag fyllas, hvarefter Konungen anbefaller Dess befallningshafvande föranstalta att annan utses i den afgangnes ställe.

Om mellan riksdagar ledighet i någondera kammaren genom ledamots afgang uppstår, åligger Konungens befallningshafvande, när den afgangne varit ledamot af Första Kammaren, att om ledigheten göra anmälan hos Konungen, som förordnar om nytt vals anställande; och då den afgangne tillhört Andra Kammaren, att föranstalta om utseende af annan person i den afgangnes ställe.

§ 38.

1. Konstitutionsutskottet tillkommer att granska rikets grundlagar samt att hos Riksdagen föreslå de ändringar däruti, dem utskottet anser högst nödiga eller nyttiga och möjliga att verkställa, så ock att meddela utlåtande öfver de från kamrarna till utskottet hänvisade grundlagsfrågor samt förslag till stiftande, ändring, förklaring eller upphäfvande af lag om val till riksdagsmän.

2. Utskottet — — — stadgadt.

3. Utskottet — — — proposition.

I sammanhang med den kungl. propositionen hade konstitutionsutskottet till behandling förehaft, bland andra, en till utskottet öfverlämnad motion, n:o 44, hvarefter herr *C. A. Sjöcrona* inom Första Kammaren hemställt, att Riksdagen måtte såsom hvilande till vidare grundlagsenlig behandling antaga följande

Förslag

till ändrad lydelse af §§ 13, 14, 16, 17, 19 och 20 riksdagsordningen.

Riksdagsordningen.

§ 13.

1. Andra Kammarens ledamöter skola till ett antal af tvåhundra-trettio, däraf etthundra-femtio för landet och åttio för städerna,

Om utsträckning af den politiska valrätten m. m.
(Forts.)

väljas för en tid af tre år, räknade från och med januari månads början året näst efter det, under hvilket valet skett.

2. Å landet utses för hvarje domsaga en riksdagsman. Understiger domsagornas antal etthundrafemtio, skola, för ernående af det bestämda antalet riksdagsmän, de folkrikaste domsagorna, så vidt lämpligen ske kan häradsvis, indelas i två valkretsar, som hvardera välja en riksdagsman. Ofverstiger domsagornas antal etthundrafemtio, skola, i den mån sådant erfordras, domsagor, som gränsa intill hvarandra och hafva minsta sammanlagda folkmängden, förernas, två och två, till en valkrets.

3. I stad, hvars folkmängd uppgår till eller öfverstiger en åttiondedel af folkmängden i rikets alla städer, väljes efter stadens folkmängd en riksdagsman för hvarje fullt tal, motsvarande en åttiondedel af städernas folkmängd. Städer med mindre folkmängd, än nu är sagdt, ordnas, så vidt lämpligen ske kan länsvis, i så många valkretsar, som, med iakttagande att hvardera utser en riksdagsman, erfordras för uppnående af det i mom. 1 föreskrifna antal riksdagsmän för städerna.

4. Indelningen af omförmälda valkretsar, så ock riksdagsmännens antal för hvar och en af de städer, hvilkas folkmängd i och för sig berättigar dem att utan förening med annan stad välja riksdagsman, bestämmes, efter ofvan angifna grunder, hvarvtionde år af Konungen. Den ordning, som sålunda fastställles, vinner ej tillämpning förr än vid de val, hvilka näst därefter, enligt § 15 mom. 1, skola äga rum.

5. Uppgår städernas folkmängd till mer än åttio tvåhundert-trettiondedelar af folkmängden i hela riket, skall det här ofvan föreskrifna antalet riksdagsmän tvåhunderttrettio utses för landet och för städerna efter förhållandet mellan folkmängd å landet och i städerna. Det antal riksdagsmän, som sålunda bör utses för landet och för städerna, bestämmes af Konungen vid fastställande af den i mom. 4 omförmälda ordning, därvid i öfrigt stadgandena i mom. 2 och 3 skola i tillämpliga delar lända till efterrättelse.

6. I fråga om riksdagsmannaval skall köping och municipalsamhälle såsom stad anses. Tillämpning häraf sker vid fastställande af den i mom. 4 omförmälda valkretsordning, och gäller hvad därvid bestämts, till dess ny valkretsordning varder fastställd.

§ 14.

1. Valrätt tillkommer inom den kommun, där medlem bosatt är, enhvar i kommunens allmänna angelägenheter röstberättigad man eller kvinna, hvilken för början af det kalenderår, hvarunder valet äger rum, uppnått tjugufem års ålder och antingen äger eller med stadgad åborätt innehafver jordbruksfastighet till ett taxeringsvärde af minst trehundra riksdaler, eller eljest med nyttjanderätt innehafver sådan fastighet till taxeringsvärde ej understigande sexhundra riksdaler, eller äger annan fast egendom, hvartill vid riksdagsmannaval jämväl räknas å annans mark belägen byggnad, till taxeringsvärde

af minst sexhundra riksdaler eller ock erlägger till staten bevilning för en till minst femhundra riksdaler uppskattad årlig inkomst. Från valrätt vare dock utesluten den, som häftar för utskylder till staten eller kommun, hvilka rätteligen bort under det löpande eller något af de två närmast föregående kalenderåren erläggas, eller värnpliktig, som icke fullgjort de honom före valtillfället åliggande värnpliktsöfningar.

Om utsträckning af den politiska valrätten m. m.
(Forts.)

2. Den, som, efter flyttning från annan kommun, blifvit för det år valet hålles i kommunen mantalsskrifven, äger, utan hinder däraf att han ej är i denna kommuns allmänna angelägenheter röstberättigad, valrätt, så framt han inom den kommun, hvarifrån han inflyttat, skulle vara valberättigad, om han fortfarande vore där mantalsskrifven.

§ 16.

Å landet väljes riksdagsman medelst elektor. För hvarje kommun utses inför kommunalstämmans ordförande en elektor och därutöfver, efter folkmängden, en för hvarje fullt tal af tusen. Dessa elektorerna sammanträda till riksdagsmannaval inför domhufvanden i den domsaga, till hvilken valkretsen hör, eller, om två domsagor äro förenade till en valkrets, inför domhufvanden i den af dessa domsagor, hvilken den största folkmängden äger.

2. I de valkretsar, som bestå af två eller flera städer, utses inför magistraten en elektor för hvarje stad och därutöfver, efter folkmängden, en för hvarje fullt tal af fem hundra. Dessa elektorerna sammanträda till riksdagsmannaval inför magistraten i den stad inom valkretsen, som största folkmängden äger.

3. Kommuner, som hafva att gemensamt välja riksdagsman, äga dock begagna det omedelbara valsättet, därest af de röstberättigade så beslutas. Då förslag härom af de röstberättigade i en kommun väckes medelst beslut, fattadt inför kommunalstämmans ordförande eller magistrat, varder sådant meddeladt Konungens befallningshafvande, som från öfriga till valkretsen hörande kommuner infordrar de röstberättigades röster och utfärdar kungörelse om utgången, efter ty som de flesta afgifna rösterna varit för bifall eller afslag. I sistnämnda fall kan frågan icke förr, än en tid af fem år därefter förflutit, ånyo upptagas. Beslutes åter förändringen, träder den i kraft vid det val, som näst efter en månad från kungörelsens utfärdande inträffar, och gäller för en tid af minst fem år, hvarefter beslut om dess upphörande kan på lika sätt som om dess införande fattas.

Vid de omedelbara valen afgifvas rösterna, särskildt för hvarje kommun, inför kommunalstämmans ordförande eller magistrat; och skola för rösternas sammanräknande och fullmakts utfärdande åt den, som de flesta rösterna erhållit, valprotokollen insändas, för kommunerna å landet till domhufvanden och för städerna till magistraten i den stad, som största folkmängden äger. Vid dessa proto-

Om utsträckning af den politiska valrätten m. m.
(Forts.)

kolls affattande böra till ledning tjäna formulär, som af Konungen fastställas.

4. Den befattning med riksdagsmannaval, som enligt denna § samt §§ 17, 18, 20 och 22 tillhör magistrat eller dess ordförande, åligger i stad, där magistrat ej finnes, den för sådan stad särskildt tillsatta styrelse eller dess ordförande, och i köping eller municipalsamhälle kommunalstämmans eller municipalstämmans ordförande; ej må dock annan än magistrat vara valförrättare vid ifrågavarande val.

5. I stad, som har att ensam sända en eller flere riksdagsmän, förrättas valen omedelbart inför magistraten; och må, där flere riksdagsmän skola utses, staden, på sätt om val till stadsfullmäktige är stadgadt, kunna indelas i valkretsar.

§ 17.

1. Vid såväl elektors- som riksdagsmannaval tillkommer hvarje röstande en röst. Den, som därvid erhållit de flestas röster, vare lagligen vald, och skilje lotten emellan dem, som erhållit lika röstetal.

2. Vid dessa val skall för hvarje kommun till efterrättelse tjäna den för kommunen gällande röstlängd, som bör innehålla anteckning om dem, hvilka enligt § 14 mom. 1 valrätt tillkommer, äfvensom tillägg rörande de icke i kommunens allmänna angelägenheter röstberättigade, hvilka må enligt § 14 mom. 2 äga valrätt. Då val förestår, låte å landet kommunalstämmans ordförande och i stad magistraten hålla röstlängden, försedd med nämnda anteckning och tillägg, för granskning tillgänglig under minst fjorton dagar; och varde underrättelse härom i kyrkan eller kyrkorna kungjord, så ock i stad, där så ske kan, i där utkommande tidning införd. Anmärkning mot röstlängd skall, för att komma under pröfning, å landet framställas vid valförrättningens början och i stad skriftligen till magistraten ingifvas sist å tredje dagen före valet; dock att anmärkning, däri yrkas valrätt för den, som framställer anmärkningen, må i stad göras äfven under valförrättningens fortgång.

§ 19.

Till ledamöter i Andra Kammaren kunna endast väljas män, som enligt 14 § äga valrätt inom den kommun, eller någon af de kommuner, för hvilka de väljas.

§ 20.

För den, som blifvit utsedd till ledamot i Andra Kammaren, utfärdas ofördröjligen fullmakt i två exemplar, underskrifna för valkrets å landet af domhafvanden, för stad, som ensam sänder riksdagsman, af stadens magistrat, och för valkrets, som består af flera städer, af den magistrat, som valet slutligen handlagt; och skall det ena exemplaret öfverlämnas åt den valde och det andra insändas till justitiedepartementet. Fullmakterna böra hafva följande lydelse:

»Vid riksdagsmannaval, som den — hållits i N. N. domsaga» («N. N. valdistrikt af N. N. domsaga») eller »i N. N. stad» («stadsvalkrets»), »har N. N. blifvit utsedd till ledamot af Riksdagens Andra Kammare för en tid af tre år, räknade från och med den 1 januari nästkommande år» (eller om valet hållits efter treårsperiodens början: »för tiden till den 1 januari år — —»), »hvarom detta länder till bevis och fullmakt». Ort och tid.

Om utsträckning af den politiska valrätten m. m.
(Forts.)

Utskottet hade i föreliggande utlåtande på anförda skäl hemställt.

1:o att Riksdagen, med förklarande att Kungl. Maj:ts förevarande proposition icke kunde oförändrad bifallas, ville antaga att hvila till vidare grundlagsenlig behandling följande förslag till ändrad lydelse af §§ 49 och 53 regeringsformen samt §§ 10 till och med 25 äfvensom §§ 27, 28 och 38 riksdagsordningen:

Regeringsformen.

§ 49.

Riksdagen representerar svenska folket. De rättigheter och åligganden, som gällande lag tillägger Rikets Ständer, tillkomma hädanefter Riksdagen. Den fördelas i två kamrar, hvilkas ledamöter väljas, på sätt riksdagsordningen *och särskild af Konungen och Riksdagen gemensamt stiftad vallag stadga*. Kamrarne äga i alla frågor lika behörighet och myndighet; skolande Riksdagen i kraft af denna grundlag sammankomma till lagtima möte hvarje år den 15 januari, eller, om helgdag då inträffar, dagen därefter; Konungen dock obetaget att, emellan lagtima riksdagar, urtima riksdag sammankalla.

Hos urtima riksdag må endast förekomma ärende, som föranlett Riksdagens sammankallande eller af Konungen eljest för densamma framläggas, så ock hvad med dylikt ärende står i oskiljaktigt sammanhang.

§ 53.

Lagtima Riksdag skall för ärendenas beredning tillsätta dessa utskott: ett Konstitutionsutskott, att väcka och upptaga frågor rörande förändringar i grundlagarne, *så ock i vallag, hvarom i 49 § förmåles*, att yttranden däröfver till Riksdagen afgifva, samt att granska de i Statsrådet förda protokoll; ett Statsutskott, att utreda och för Riksdagen uppgifva statsverkets och riksgäldsverkets tillstånd, förvaltning och behof; ett Bevillningsutskott, att behandla bevillningsfrågor; ett Bankoutskott, att öfverse Bankens styrelse och tillstånd samt föreskrifter om bankoförvaltningen gifva; samt ett Lagutskott, att utarbета de från Kamrarna remitterade förslag till civil-, kriminal-, kommunal- och kyrkolagarnes förbättring.

Å urtima riksdag skola ej flera utskott tillsättas, än som erfordras för beredning af därvid förekommande ärenden.

Riksdagsordningen.

Kamrarnas bildande.

a) Första Kammaren.

§ 10.

Val till Första Kammaren förrättas med slutna sedlar. Finnes valsedel lyda å person, som ej är valbar, eller på flera eller färre, än som vid valtillfället böra väljas, eller innefattar valsedel någon tvetydighet i anseende till den eller de valdes namn, skall samma sedel anses ogild.

Äro valsedlar till större antal än hälften ogilda och finnes det inverka på valets utgång, varde nytt val anställt.

De afgifna valsedlarna skola af valets förrättare inläggas under försegling och förvaras, till dess valets giltighet vederbörligen afgjorts.

§ 11.

För den, som blifvit till ledamot i Första Kammaren utsedd, utfärdas vid valförrättningens slut fullmakt i två exemplar, af hvilka det ena öfverlämnas åt den valde och det andra insändes till Justitiedepartementet. Fullmakterne, som, när valet verkstälts af landsting, underskrifvas af dess ordförande, med kontrasignation af landstingets sekreterare, och, då valet skett af stad, undertecknas af stadsfullmäktiges ordförande jämte två af desse fullmäktige, böra hafva följande lydelse:

»I kraft af det riksdagsmannaval, som af N. N. landsting (stadsfullmäktige i N. N. stad) blifvit den — — förrättadt, varder N. N. härigenom befullmäktigad att för en tid af nio år från nämnde dag vara ledamot af Riksdagens Första Kammare.» Ort och tid.

§ 12.

Är någon missnöjd med riksdagsmannaval, som af landsting eller stadsfullmäktige förrättadt är, må han däröfver hos Konungen anförä underdåniga besvär. Han äger för sådant ändamål hos landstingets sekreterare eller stadsfullmäktiges ordförande äska behörigt protokollsutdrag, hvilket genast eller inom högst två dagar därefter bör till klaganden utlämnas; och skall han, vid förlust af talan, sina till Konungen ställda besvär, sist inom en månad efter valförrättningens slut, ingifva till Konungens Befallningshafvande, som genom kungörelse, hvilken i allmänna tidningarna införes, utsätter viss kort tid, inom hvilken underdånig förklaring må öfver besvären till Konungens Befallningshafvande aflämnas. Sedan den tid tilländagått, har Konungens Befallningshafvande att besvärshandlingarna jämte de förklaringar, som må hafva inkommit, ofördröjligen till Konungen insända, för att i Dess Högsta domstol skyndsamt föredragas och afgöras.

§ 13.

Riksdagsman i Första Kammaren äger ej att för denna befattning något arfvode uppbära. Vill han befattningen sig afsäga, äger han det göra vid valtillfället eller sedermera, mellan riksdagar, hos Konungens Befallningshafvande.

Om utsträckning af den politiska valrätten m. m.
(Forts.)

b) *Andra Kammaren.*

§ 14.

Andra Kammarens ledamöter skola till ett antal af tvåhundra-trettio väljas för en tid af tre år, räknade från och med Januari månads början året näst efter det, under hvilket valet skett.

§ 15.

1. Af Andra Kammarens ledamöter väljas etthundrasjuttio för landet och sextio för städerna.

2. Hvarje läns landsbygd bildar en valkrets, men må, då till följd af särskilda omständigheter, såsom folkmängdens storlek eller samfärdsförhållandena, delning finnes lämpligen böra ske, utgöra högst två valkretsar. Inom hvarje sådan valkrets väljes, efter folkmängden, en riksdagsman för hvarje fullt tal, motsvarande en etthundra-sjuttiondedel af landsbygdens hela folkmängd, dock ej i någon valkrets mindre än tre riksdagsmän; och skola för ernående af hela antalet etthundrasjuttio riksdagsmän för landet de valkretsar, hvilkas folkmängd mest öfverskjuter de tal, som, efter hvad nyss är sagdt, äro bestämmande för riksdagsmännens antal inom valkretsarna, hvar för sig i ordning efter folkmängdsöfverskottens storlek, vara berättigade att välja ytterligare en riksdagsman. Äro dessa öfverskott lika för två eller flera valkretsar, afgöres, där så är nödigt, företrädet genom lottning, på sätt i § 6 mom. 7 är stadgadt.

3. I stad, hvars folkmängd uppgår till eller öfverstiger *tre sectionedelar* af folkmängden i rikets alla städer, väljes efter stadens folkmängd en riksdagsman för hvarje fullt tal, motsvarande *en sectionedel* af städernas folkmängd. Städer, med mindre folkmängd än nu är sagdt, ordnas i så många valkretsar, som, med iakttagande af att hvardera utser *minst tre, högst fyra riksdagsmän*, erfordras för uppnående af det i mom. 1 föreskrifna antal riksdagsmän för städerna.

4. Indelningen af *valkretsarna, så ock riksdagsmännens antal för hvar och en af dem*, bestämmes, efter ofvan angifna grunder, hvart *nionde* år af Konungen. Den ordning, som sålunda fastställes, vinner ej tillämpning förr än vid de val, hvilka näst därefter, enligt § 18 mom. 1, skola äga rum. Köping eller annat samhälle, som erhåller stadsprivilegier, räknas i fråga om riksdagsmannaval fortfarande till landet, till dess ny valkretsordning varder fastställd.

Om utsträckning af den politiska valrätten m. m.
(Forts.)

5. Uppgår städernas folkmängd till mer än *sextio tvåhundra-trettiondedelar* af folkmängden i hela riket, skall det här ofvan föreskrifna antalet riksdagsmän tvåhundra-trettio utses för landet och för städerna efter förhållandet mellan folkmängden å landet och i städerna. Det antal riksdagsmän, som sålunda bör utses för landet och för städerna, bestämmas af Konungen vid fastställande af den i mom. 4 omförmälda ordning, därvid i öfrigt stadgandena i mom. 2 och 3 skola i tillämpliga delar lända till efterrättelse.

§ 16.

Valförrättare är Öfverståhållareämbetet i Stockholm och Konungens Befallningshafvande i det län, som valkretsen tillhör. I valkrets, som utgöres af flera städer, förrättas valet af Konungens Befallningshafvande i det län, inom hvilket den af dessa städer, som äger största folkmängden, är belägen.

§ 17.

Valrätt tillkommer inom den kommun, där han bosatt är, envar *välfrejdad svensk man, som är skyldig till staten erlægga direkt skatt, från och med kalenderåret näst efter det, hvarunder han uppnått tjugufem års ålder, dock ej*

a) *den, som står under förmynderskap eller är i konkurs-tillstånd;*

b) *den, som häftar för understöd, hvilket under löpande eller sistförflutna kalenderåret af fattigvårdssamhälle tilldelats honom själf, hustru eller minderårigt barn;*

c) *den, som icke erlagt de honom påförda utskylder till stat och kommun, hvilka förfallit till betalning under de tre sistförflutna kalenderåren;*

d) *värnpliktig, som icke fullgjort de honom till och med utgången af sistförflutna kalenderåret åliggande värnpliktsöfningar.*

§ 18.

1. Val till Andra Kammaren utsättes af valförrättaren att äga rum någon dag i september månad året näst före början af de tre år, för hvilka valet gäller.

För de fall, då val ej skall å sålunda utsatt tid äga rum, meddelas bestämmelser i vallagen.

2. Förordnar Konungen nya val, verkställas dessa ofördröjligen för den återstående tiden.

§ 19.

1. *Andra Kammarens ledamöter väljas enligt proportionellt och omedelbart valsätt. Hvarje röstande äge därvid en röst, som han må gifva odelad åt en eller lika fördelad mellan flere.*

2. *För rösternas afgifvande indelas hvarje valkrets i valdistrikt.*

Årligen skall för hvarje sådant distrikt upprättas röstlängd, som, när därmed förhållits på sätt vallagen föreskrifver, ovillkorligen gäller, intill dess ny röstlängd på enahanda sätt kommit till stånd.

Om utsträckning af den politiska valrätten m. m.
(Forts.)

3. Val sker medelst användande af offentliga vallistor, och må samma kandidats namn ej förekomma å mer än en vallista. Vid omröstningen skola begagnas tryckta, af valförrättaren tillhandahållna röstsedlar, upptagande samtliga de vallistor, som före valet kungjorts.

4. Hvarje röstande äge frihet att rösta på kandidater å skilda vallistor. Å röstsedel må ej utmärkas flera namn än det antal riksdagsmän, som skall väljas.

5. Sedan för enhvar kandidat sammanräknats de honom tillfallna röster och röstdelar och såmedelst hvarje kandidats röstetal erhållits, samt, efter sammanräkning af röstetalen för de kandidater, som äro uppförda på en och samma vallista, utröntes hvarje listas röstetal, varda de platser, som skola besättas, fördelade mellan de olika listorna efter deras röstetal och med tillämpning af den grund, att, då någon lista tillerkännes en plats för en viss röstmängd, samma röstmängd skall medföra lika rätt för hvarje annan lista.

6. De platser, som såhunda tillkomma en lista, tilldelas dem af de valbare kandidaterna därå, som äga högsta röstetalen.

7. Närmare bestämmelser meddelas i vallagen.

§ 20.

Till ledamöter i Andra Kammaren kunna endast utses män, som vid valtillfället äga valrätt inom den valkrets, för hvilken de väljas.

§ 21.

För *enhvar*, som blifvit utsedd till ledamot i Andra Kammaren, utfärdas ofördröjligen af valförrättaren fullmakt i två exemplar, af hvilka det ena öfverlämnas åt den valde och det andra insändes till Justitie-departementet.

§ 22.

1. Riksdagsman, som för Andra Kammaren vald blifvit, må ej denna befattning sig undandraga, med mindre han företer giltiga skäl för afsägelse. Såsom sådana anses:

a) de hinder allmänna lagen upptager såsom laga förfall;

b) ålder öfver 60 år;

c) att den valde tillförene såsom riksdagsman bevisat tre lagtima riksdagar.

Afsägelse af riksdagsmannaupdrag, ehvad den göres vid valtillfälle eller efteråt, mellan riksdagar, pröfvas af valförrättaren.

2. Har någon, som blifvit vald till riksdagsman, afsagt sig uppdraget, och pröfvas afsägelsen giltig, utses att i hans ställe inträda den af kandidaterna på samma lista, som enligt grunder,

Om utsträckning af den politiska valrätten m. m.

(Forts.)

hvilka angifvas i vallagen, kommer de valde riksdagsmännen närmast. Samma lag vare, då eljest ledig vorden plats i Kammaren skall fyllas.

Huru förhållas skall, när i dessa fall valbar kandidat saknas å den lista, som upptagit den afgångne, eller jämväl å öfriga val-listor, därom stadgas i vallagen.

§ 23.

Är någon missnöjd med val till riksdagsman i Andra Kammaren eller sådan valförrättarens åtgärd, som står i omedelbart samband med själfva valet, eller vill någon klaga öfver beslut, hvarigenom af honom gjord afsägelse af riksdagsmannauppdrag ej blifvit af valförrättaren godkänd, må han däröfver hos Konungen anföra besvär. För sådant ändamål äger klaganden hos valförrättaren äska behörigt protokollsutdrag, hvilket inom högst tre dagar därefter bör till klaganden utlämnas; och skall han, vid förlust af talan, sist inom tio dagar efter valförrättningens slut eller, där afsägelse ej göres vid valtillfälle, efter erhållen del af valförrättarens beslut sina till Konungen ställda besvär ingifva till valförrättaren, som, på sätt i 12 § stadgas, lämnar vederbörande tillfälle att sig förklara. Sedan den för förklarings afgifvande bestämda tid tilländalupit, har valförrättaren att besvären jämte alla målet rörande handlingar ofördröjligen till Konungen insända, hvarefter med målet vidare så förhålles, som i 12 § sägs.

§ 24.

Hvarje ledamot af Andra Kammaren åtnjuter af statsmedel ersättning för resekostnad till och från riksdagen samt arfvode af ett tusen tvåhundra riksdaler för hvarje lagtima riksdag; dock att, när antingen Konungen upplöser Riksdag, innan den varit fyra månader tillsammans, eller ledamot af Kammaren eljest afgår från sin befattning under riksdagen, innan så lång tid af dess sammanträde förflutit, eller Riksdagen sammanträder i följd däraf att Konungen, med upplösande af Riksdag, förordnat om nya val, så ock under urtima riksdag, Kammarens ledamot undfår, jämte resekostnadsersättning, i dagtraktamente tio riksdaler, hvilket dock ej må öfverstiga sammanlagdt ett tusen tvåhundra riksdaler.

Den ledamot af Kammaren, som icke i rätt tid vid riksdagen sig inställer, skall för hvarje dag han uteblifver vara förlustig tio riksdaler af arfvodet.

c) Gemensamma bestämmelser.

§ 25.

Rösträtt må ej utöfvas af annan valberättigad än den, som vid valtillfälle personligen sig inställer.

Om utsträckning af den politiska valrätten m. m.
(Forts.)

§ 27.

Därest någon varder för samma tid vald till ledamot af bägge kamrarna eller till ledamot af *Första Kammaren för två eller flera valkretsar*, må på honom ankomma att bestämma i hvilkendera kammaren han vill inträda eller för hvilken valkrets han vill anses till riksdagsman vald. Dock åligger honom att hos *vederbörande* Konungens befallningshafvande i den *valkrets*, för hvilken han riksdagsmannaupdrag ej mottager, därom göra skyndsamt anmälan.

§ 28.

Hos Konungen göres af hvardera kammaren anmälan om de ledigheter inom kammaren, hvilka skola under samma eller innan nästa riksdag fyllas, hvarefter Konungen anbefaller Dess befallningshafvande föranstalta, att *annan utses i den afgångnes ställe*.

Om emellan riksdagar ledighet i någondera kammaren genom ledamots afgang uppstår, åligger *vederbörande* Konungens befallningshafvande, när den afgångne varit ledamot af *Första Kammaren*, att om ledigheten göra anmälan hos Konungen, som förordnar om nytt vals anställande; och, då den afgångne tillhört *Andra Kammaren*, att föranstalta om utseende af annan person i den afgångnes ställe.

§ 38.

1. Konstitutionsutskottet tillkommer att granska rikets grundlagar och vallag, hvarom i 49 § *regeringsformen* förmäles, samt att hos Riksdagen föreslå de ändringar däruti, dem utskottet anser högst nödiga eller nyttiga och möjliga att verkställa, så ock att meddela utlåtande öfver de från kamrarna till utskottet hänvisade grundlags- och vallagsfrågor.

2. Utskottet åligger ock att äska de i statsrådet förda protokoll, med undantag af dem, som angå ministeriella ärenden och kommandomål, hvilka endast i hvad som rörer kända och af utskottet uppgifna händelser kunna fordras. Om utskottets rätt och plikt att, efter granskning af dessa protokoll, hos Riksdagen anmäla de anmärkningar, hvartill denna granskning funnits föranleda, eller eljest vidtaga den med anledning af gjord anmärkning erforderliga åtgärd, så ock att, när af riksdagsman eller af annat utskott än Konstitutionsutskottet fråga blifvit väckt, att statsrådet eller någon dess ledamot eller föredragande sitt ämbete på obehörigt sätt utöfvat, däröfver, före frågans afgörande af Riksdagen, afgifva yttrande, därom är i *regeringsformen* stadgadt.

3. Utskottet tillkommer jämväl att, då olika meningar mellan kamrarna uppstå, till hvilket utskott uppkomna frågor och ämnen böra hänvisas, därom besluta, så ock att skilja mellan kammare och dess talman, då den senare vägrar proposition.

Om utsträckning af den politiska valrätten m. m.
(Forts).

- 2:o) att a) herr Elowsons motioner n:is 180 och 247,
 b) herr Lithanders motion n:o 52,
 c) herr Lundebergs m. fl. motion n:o 60,
 d) herr Lindblads m. fl. motion n:o 226,
 e) herr Oscar N. Olssons motion n:o 206,
 f) herr Cederbergs motion n:o 45,
 g) herr Brocks motion n:o 223,
 h) herr Setterbergs motion n:o 229,
 i) herr Sjöcronas motion n:o 44.
 k) herr Staauffs m. fl. motion n:o 233,
 l) herr P. Olssons motion n:o 273,
 m) herr Brantings m. fl. motion n:o 203,
 n) herr G. O. V. Lindgrens motion n:o 231,
 o) herr Lindhagens motion n:o 262,
 p) herr Elowsons motion n:o 248,
 q) herr Brantings m. fl. motion n:o 204,
 icke må föranleda någon Riksdagens åtgärd;

- 3:o) att a) herrar Björlins och af Ekenstams motion n:o 46,
 b) herr von Schéeles m. fl. motion n:o 188,
 må anses besvarade genom utskottets här ofvan angifna förslag under § 15 riksdagsordningen.

Vid utskottets utlåtande hade afgifvits reservationer, däribland en af herrar *Berg, Lars, Berg, G. B., Nyström, Carl*, och *Rydberg*, som visserligen i allt öfrigt instämt i utskottets yttrande och förslag, men tillika, på de af herr Lundeberg m. fl. i motionen n:o 60 anförda skäl, ansett, att utskottet i samband med öfriga angående utsträckning af valrätten till Riksdagens Andra Kammare framlagda förslag till ändringar i regeringsformen och riksdagsordningen bort föreslå ändring af § 71 regeringsformen och § 65 riksdagsordningen. och som därför yrkat, att utskottet bort hemställa, att Riksdagen ville såsom hvilande till vidare grundlagsenlig behandling antaga följande förslag till ändrad lydelse af §§ 49, 53 och 71 regeringsformen samt §§ 10 till och med 25 äfvensom §§ 27, 28, 38 och 65 riksdagsordningen:

Regeringsformen.

§§ 49 och 53.*

§ 71.

På enahanda sätt förfares jämväl, där kamrarne sig icke förena om grunderna för någon bevilling, sättet för deras tillämpning eller bevillingens fördelning till utgörande; dock att, då fråga är om bevillnings utgörande efter progressiv skala, eller med olika skattesatser för olika slag af inkomst eller förmögenhet, bägge kamrarne sammanstående beslut erfordras för fastställande eller änd-

* Lika med utskottets förslag.

ring af bestämmelser rörande skatteskala, förhållandet mellan skattesatser för inkomst eller förmögenhet af olika slag, den procent af inkomst eller förmögenhet, hvartill skatten högst må uppgå, skattefrihet för viss inkomst eller förmögenhet.

Om utsträckning af den politiska valrätten m. m.
(Forts.)

Riksdagsordningen.

§§ 10—25, 27, 28 och 38.*

§ 65.

När i fråga om statsutgifter eller beviljning, med det undantag, hvarom i regeringsformens 71 § förmåles, eller om reglementariska föreskrifter för riksbanken, dess inkomster och utgifter, eller om ansvarsfrihet för fullmäktige i riksbanken, eller om riksgäldskontorets styrelse och förvaltning, inkomster och utgifter, kamrarna fatta stridiga beslut, som ej uppå vederbörligt utskotts förslag varda sammanjämkade, skola bägge kamrarna hvar för sig rösta om de olika beslut, hvori hvardera förut stannat; kommande den mening, som därvid erhåller de flesta ledamöters af båda kamrarna sammanräknade röster, att gälla såsom Riksdagens beslut. För att vid sådan omröstning förekomma lika antal röster, skall i Andra Kammaren afläggas och förseglas en sedel, hvilken, i händelse de öfrige sammanräknade rösterna utfalla lika, öppnas och afgör frågan. Är pluralitet redan vunnin, bör den aflagda sedeln ouppbruten genast förstöras.

I afseende på sättet för ifrågavarande utlåtandes föredragning begärdes ordet af

Herr Blomberg, som yttrade: Med afseende å föredragnings-sättet ber jag att få hemställa, att konstitutionsutskottets utlåtande n:o 5 måtte företagas till afgörande på det sätt:

att först punkten 1, punkten 3 samt punkten 2 a)—n) föredragas i ett sammanhang och att, efter det öfverläggningen härom slutats, propositioner göras särskildt beträffande hvarje föreliggande, till ett helt sammanfördt förslag till ändrad lydelse af grundlagsparagrafer;

samt att därpå föredragas i följande ordning hvar för sig

punkten 2 o),

punkten 2 p),

punkten 2 q).

Vidare hemställles:

att vid behandlingen af den först föredragna delen af utlåtandet diskussionen må röra sig om utlåtandet i dess helhet,

samt att, för den händelse utskottets förslag skulle komma att i vissa delar af den ena eller andra kammaren återförvisas, utskottet må äga rätt att vid ärendets förnyade behandling med afseende å de grundlagsparagrafer, hvilka blifvit med eller utan ändring af ena

* Lika med utskottets förslag.

Om utsträckning af den politiska valrätten m. m.
(Forts.)

eller andra kammaren godkända, föreslå sådana jämkningar, som af ifrågasatta ändringar i återförvisade delar kunna föranledas.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

Punkterna 1, 3 och 2 a)—n).

Herr statsrådet Berger: Herr grefve och talman, mina herrar! Då jag nu går att öppna denna betydelsefulla debatt, så tror jag mig kunna konstatera, att det synes blifva en alltmera enstämmig mening därom, att rösträttsfrågan bör lösas på den allmänna rösträttens grund. Däremot synas meningarne vara mycket delade angående den andra af grundtankarne i Kungl. Maj:ts proposition: proportionsvalsiden. Det erkännes visserligen ganska allmänt, att de proportionella valen äro rättvisa, men utaf flera skäl är man på många håll icke med om förslaget härom. Den stora tvistefrågan i denna stund synes sålunda vara denna: *proportionella val eller majoritetsval i enmanskretsar.*

Jag skall nu anhålla att få bemöta de vanligaste invändningar, som göras emot de proportionella valen. Man säger, att enligt Kungl. Maj:ts förslag äro *valkretsarne af allt för stort omfång.* Det är nu en gifven sak, att man måste göra valkretsarne stora, om man skall hafva proportionella val. Detta måste ske, dels på det att så många meningsriktningar som möjligt må blifva representerade i Andra Kammaren, och dels på det att de meningsgrupper, som verkligen blifva representerade, må blifva detta så rättvist som möjligt. Kungl. Maj:t har därför föreslagit, att storstäderna och länen hvar för sig skola bilda särskilda valkretsar. Emellertid har Kungl. Maj:t gjort några undantag från denna regel, i det att det föreslagits, att sex län, nämligen Västernorrlands, Gäfveborgs, Kopparbergs, Östergötlands, Kalmar och Malmöhus län, skola tudelas, så att de hvar för sig komma att bilda två valkretsar. Nu kan man ju, om man vill, naturligtvis tudela ännu några andra län, såsom Norrbottens, Västerbottens och Jämtlands län samt möjligtvis äfven Alfsborgs län; men detta synes mig icke vara tillrådligt. Jag tror, att de olägenheter, som man förespått med anledning af de nu föreslagna valkretsarnas storlek, äro ej så litet öfverdrifna. Valkretsarna, sådana de föreslagits, äro enligt min tanke icke större, än att förbindelsen mellan kretsarnes särskilda delar är tillräckligt god, och jag tror icke att man med skäl behöfver befara, att valmännen till följd af valkretsarnes stora omfång blifva allt för mycket beroende af den valledning, som naturligtvis måste bildas.

Det är för oss alla känt, att för närvarande vid valen till Andra Kammaren härskar ett mycket starkt *partivång.* Man måste, för att icke riskera sitt partis nederlag, rösta på den partilista eller den kandidat, som partiledningen föreslagit. I detta afseende blir det mycket bättre ställt enligt Kungl. Maj:ts förslag, ty enligt nämnda förslag kan hvarje valman utan äfventyr för sitt partis framgång rösta huru han vill på de af hans meningsfränder föreslagna

kandidaterna, och han är sålunda icke på långt när underkastad samma partitvång, som nu härskar. Däremot föranledes af Kungl. Maj:ts förslag ett nytt, hittills för oss okänt partitvång. Då jag enligt förslaget röstar på A t. ex., så röstar jag på samma gång på A:s parti. Det finnes ingen möjlighet att rösta på A utan att på samma gång rösta på A:s parti, och följderna af mitt röstande kan blifva, att, om jag röstar på A, A icke blir vald, men att på grund af min röst på A B blir vald, ehuru jag alls icke vill hafva B till riksdagsman. Detta låter ju mycket illa, och man har naturligtvis också med mycken skärpa framhållit detta såsom en orimlighet i Kungl. Maj:ts förslag. Men det är i själfva verket icke så farligt som det låter. Regeln lär väl nämligen vara, att, om jag vill hafva A till riksdagsman, jag nog också vill se A:s, utaf A själf godkända meningsfränder valda till riksdagsmän. Detta tror jag får anses vara regeln. Om nu proportionsvalen antagas, så torde man i framtiden mången gång få anledning att säga ungefär så här: »Jag röstade på A. Han blef visserligen icke vald, men jag har åtminstone den trösten, att jag med min röst på A fick bidraga därtill, att A:s partikamrat B blef vald. Hade detta varit i den gamla tiden, då man ännu laborerade med majoritetsvalen, så hade min röst varit totalt bortkastad.»

På grund af hvad jag nu anfört, tror jag icke, att detta tal om ett svårt partitvång är så befogadt, som man vill göra troligt.

En vanlig invändning mot det proportionella valsättet är, att det innebär en så stor *nyhet*, och att det är alldeles *obegripligt* för menige man. Ja, hvad nyheten beträffar, så bör väl en nyhet såsom sådan egentligen icke afskräcka. För öfrigt är det ganska eget, att det här talet om, att det föreslagna valsättet är så nytt, mestadels kommer från sådant håll, där man eljest vill snart sagdt på alla områden omdana samhället. Och hvad talet om den föreslagna metodens svårfattlighet beträffar, så är det uppenbart, att man därvidlag öfverdrifver ganska mycket. Naturligtvis kommer allt att göras, som lämpligen kan göras, för att allmänheten må blifva förtrogen med det nya valsättet. Helt visst kommer en populär handbok i ämnet att ombesörjas, och fattningsgäfvorna hos vårt folk är, så vidt jag förstår, tillräckligt stor, för att man icke skall behöfva befara, att allmänheten icke kommer att begripa det ifrågavarande valsättet.

Innan jag nu öfvergår till den viktigaste af de invändningar, som gjorts emot det proportionella valsättet, bör jag nämna några ord om ännu en anmärkning, som framställts däremot. Representationen kommer, säger man, att delas upp i *små grupper i stället för stora handlingskraftiga partier*. Härtill ber jag att få svara, att det kanske icke är ett så oomtvistligt godt, att valmännen skola såsom nu piskas in uti partier, dit de ej höra. Det naturligaste är väl, att representationen är ett sant uttryck af valmanskårens önskningsar, och det är bäst att låta samhället utveckla sig själf på ett naturligt sätt. Samhället kommer nog att gå sin gilla gång

Om utsträckning af den politiska valrätten m. m.
(Forts.)

Om utsträckning af den politiska valrätten m. m.
(Forts.)

fram, vare sig Andra Kammaren kommer att, såsom nu, bestå af fyra grupper, eller de blifva sju eller åtta.

Den anmärkning emot det proportionella valsättet, hvarpå man plägar lägga den allra största vikten, innebär, att man icke vill vara med om *proportionella val till Andra Kammaren*, med mindre man också får *dylika val till Första Kammaren*. Jag ber kammarens ledamöter vid bedömandet af denna fråga erinra sig, att Andra Kammaren för närvarande är så sammansatt, att såväl majoriteten inom valmanskåren som minoriteten inom densamma äro i kammaren representerade. Det synes icke vara obilligt begärddt, att detta förhållande får fortfaara, så att äfven efter grundlagsändringen minoriteten inom valmanskåren får vara i Andra Kammaren representerad. Detta blir med all säkerhet förhållandet, om vi bestämma oss för proportionella val. Nå, hur går det då i detta afseende, om vi bestämma oss för majoritetsval i enmanskretsar? Ja, för min del antager jag visserligen, att under den närmaste framtiden åtminstone en utjämning kommer att ske, så att, äfven om vi bestämma oss för majoritetsval i enmanskretsar, minoriteten kommer att få ett skäligt antal representanter i Andra Kammaren. Men detta är ingalunda säkert. Ingen kan bevisa, att, om vi bestämma oss för majoritetsval i enmanskretsar, minoriteten får ett skäligt antal representanter i Andra Kammaren. Det må vid sådant förhållande icke förtänkas dem, som tro och frukta, att de i en framtid skola komma i minoritet, att de påyrka införandet af proportionella val. Det synes mig som om denna deras ståndpunkt vore fullkomligt rättvis, och jag kan icke se annat än att införandet af proportionella val till Andra Kammaren med full rätt kan ske, utan att man samtidigt ändrar reglerna för Första Kammarens sammansättning. De proportionella valen till Andra Kammaren, betraktade från nu berörda synpunkt, hafva ju endast till ändamål att bevara åt minoriteten inom den nya valmanskåren den rätt, som minoriteten inom den nuvarande valmanskåren hittills ägt. Och en anordning, som har till syfte icke att förstärka minoriteten, utan att åt minoriteten *bevara* den rätt, som minoriteten hittills ägt vid valen till Andra Kammaren, måtte väl kunna vidtagas, utan att man samtidigt gör en ändring i fråga om förhållandet mellan majoriteten och minoriteten i Första Kammaren.

Huru det kommer att gå för minoriteterna, om majoritetsvalen bibehållas, det är som sagdt mycket ovisst. Att majoritetsvalen äro mycket osäkra med hänsyn till minoritetens utsikter vid valen, därpå har man ett lysande exempel från de senaste tyska riksdagsvalen, då socialdemokraterna i Sachsen, hvilkas styrka var 59 % af valmanskårens hela styrka, af Sachsens 23 riksdagsmandat eröfrade 21 eller 22, jag kan icke säkert säga hvilketdera.

Hvad nu för öfrigt beträffar proportionella val till Första Kammaren, så är införandet däraf ett ganska inveckladt spörsmål. Detta kan man bäst förstå därutaf, att de, som nu hafva påyrkat införandet af proportionella val till båda kamrarne, måst föreslå, att landstingen skulle beröfvas sin gamla rätt att välja riksdagsmän till

Första Kammaren. Det ligger ju i öppen dag, att en så genomgripande reform icke kan genomföras under den närmaste framtiden. En svårighet uppstår också med hänsyn till suppleanterna. Har man proportionella val, så måste man hafva suppleanter, det är nu uppenbart. Och vill man då bibehålla de nioåriga valperioderna för Första Kammarens ledamöter, så skulle följderna blifva, att man nödgades välja suppleanter att hafva, så att säga, på lager sju till åtta år framåt i tiden för de ständigt återkommande afsägelsena. Om man tänker sig, att man t. ex. år 1904 skulle anställa val till Första Kammaren, så måste man därvid välja suppleanter, som skulle vara beredda att år 1913 inträda i Första Kammaren. En sådan ordning synes vara tämligen orimlig.

Utskottet har nu godkänt det af Kungl. Maj:t föreslagna proportionella valsättet, men utskottet har gjort en betydelsefull förändring i Kungl. Maj:ts förslag i fråga om *valkretsindelningen*. Inom den nya valmanskåren komma naturligtvis att finnas en mängd grupper med olika intressen och olika åskådningar. Dessa grupper komma, så att säga, att gå i hvarandra, gränserna dem emellan blifva tämligen obestämda, och många valmän komma att stå på öfvergången mellan en grupp och en annan. Nu tager utskottet fasta på den motsättning, som onekligen ännu förefinnes mellan *landsintresset och stadsintresset*. Utskottet medgifver visserligen, att motsättningen mellan stad och land till följd däraf, att de olika stads- och landtmannanäringsarna numera icke äro så skarpt åtskilda som tillföre, under senare tid till någon del förlorat i betydelse; men å andra sidan, säger utskottet, lärer det icke kunna bestridas, att fortfarande mellan städerna och landsbygden förefinnas betydelsefulla skiljaktigheter i många förhållanden — juridiktion, förvaltning, kommunalväsen och näringslif — som föranleda större samhörighet i intressen och åskådningar mellan särskilda städer än mellan landsbygd och stad. På grund häraf föreslår nu utskottet, att land och stad skola välja särskildt för sig. Såsom jag nämnde, finnes naturligtvis för närvarande en motsättning mellan stadsintresset och landsintresset. Häraf följer dock icke, så vidt jag förstår, att man behöfver eller bör tudela valmanskåren med hänsyn till denna motsättning. Det finnes ingen giltig anledning att först dela in valmännen i landtbor och stadsbor, och förbjuda landtborna all politisk gemenskap med stadsborna samt sedan låta landtborna särskildt gruppera sig efter yrken, intressen och åskådningar och stadsborna särskildt gruppera sig på enahanda sätt. Det riktigaste lärer väl vara att låta valmännen själfva gruppera sig så, som de vilja. Vilja valmännen i första hand gruppera sig i landtbor och stadsbor, så göra de naturligtvis detta, och vilja de det icke — och det är alldeles säkert, att icke vilja alla det — då böra de väl slippa att påtvingas en dylik indelning.

Nu skall jag emellertid göra utskottet ett medgifvande. Det är sant, hvad utskottet säger, att om stad och land skola välja tillsammans, kommer landsbygden i ofördelaktig ställning därigenom, att städernas väljare finnas samlade inom trängre områden och lätt

Om utsträckning af den politiska valrätten m. m.
(Forts.)

Om utsträckning af den politiska valrätten m. m.
(Forts.)

kunna nästan mangrant utöfva sin valrätt, under det att på landsbygden de stora afstånden försvåra sammanslutning och liffigare deltagande i valet. Statistiken visar också, att deltagandet i riksdagsmannavalen är större i städerna än på landsbygden. Härtill bidraga dock vissa omständigheter, som, därest valen blefve gemensamma för stad och land, icke vidare komme att inverka. På landet bilda valmännen i många kretsar en homogen massa, och det är många valmän alldeles likgiltigt, om den ene eller den andre blir vald, hvartill kommer, att det i många fall på landet är alldeles klart, hvem som skall blifva vald, och då gör man sig icke det onödiga besväret att resa till valstället. Emellertid står det dock fast, att stadsborna hafva lättare att gå till val än landtborna. Men jag kan ej se, att denna omständighet bör hafva en så betydande verkan, att land och stad böra särskiljas, på sätt utskottet föreslår. Landtmännen få anstränga sina krafter till det yttersta. Att landtmännen, om det gäller, kunna gå ganska mangrant till val, därpå hafva de lämnat många vackra exempel. Jag ber att i detta sammanhang få nämna, att i Norge 89 % af landtbefolkningen deltog i stortingsvalen år 1894. När sådant kan ske i Norge, bör det också kunna ske i Sverige.

Herr Lindblad med flere hafva i sin motion framhållit, att öfver hälften af Första Kammarens ledamöter äro stadsbor, och motionärerna uttala därför en viss fruktan för att det skall komma att gå på samma sätt med Andra Kammarens ledamöter, om stad och land skola välja gemensamt. Härpå kan jag ej svara annat, än att landtmännen nog veta, hvad de göra, då de välja stadsbor till ledamöter af Första Kammaren, och de komma naturligtvis också att veta, hvad de göra i de fall, då de komma att välja stadsbor till ledamöter af Andra Kammaren. Att stad och land skulle välja särskildt för sig af det skäl, att landtmännen ej skulle förledas att välja stadsbor, vore väl ändå alltför orimligt, likasom det skulle innebära ett allt för dåligt vitsord om landtmännens själfständighet — ett vitsord, som jag tror, att de icke hafva förtjänat.

Någon giltig grund för utskottets särskiljande af land och stad synes mig alltså ej förefinnas. Och denna anordning är så mycket olämpligare, som däraf föränledas två hvar för sig mycket betydande olägenheter. För det första blifva stadsvalkretsarna, sådana utskottet tänkt sig dem, allt för små med hänsyn till invånareantalet. Det är ju, såsom förut nämnts, viktigt vid proportionella val, att valkretsarna äro tillräkligt stora, men enligt utskottets förslag blifva stadsvalkretsarna allt för små, då de i allmänhet skola välja endast tre representanter hvar. För det andra har utskottet nödgats i valkretsar sammanföra städer, som hafva bra litet med hvarandra att göra. Utskottet yttrar, att det i afseende å indelningen af stadsvalkretsar för utskottet utgjort en viktig uppgift att stadga sådana regler, att valkretsindelningen kunde genomföras, utan att olägenheter skulle vållas på grund af »mindre goda lokala förbindelser» emellan städerna i samma valkrets. Emellertid finner man af en betänkandet vidfogad bilaga, att utskottet t. ex. föreslagit, att

Haparanda och Luleå skulle välja tillsammans med Hernösand och Sundsvall, hvilket synes vara alldeles orimligt. Ej heller är det mycket rimligt, att Kristianstad skall välja ihop med Uddevalla och Strömstad. Jag har bott i Kristianstad i flere år, och vi hade där alls ingen förbindelse med vare sig Uddevalla eller Strömstad. På grund af hvad jag nu anfört, anser jag, att utskottets förslag i fråga om valkretsindelningen är fullkomligt oantagligt.

Utskottet har tillstyrkt Kungl. Maj:ts proposition, såvidt däri såsom ett rösträttsvillkor uppställts *fullgjord skatteplikt till stat och kommun*. Mot befogenheten af detta rösträttsvillkor hafva på flere håll gjorts många invändningar, och ehuru jag tror, att i denna kammare icke mycket behöfver ordas härom, anhåller jag att med några ord få beröra jämväl denna fråga. Det kan nu ej förnekas, att fall kunna förekomma, då sjukdom och arbetslöshet medföra, att den skattskyldige ej kan på förfalldagen betala sin skatt; men jag ber att få erinra, att den omständigheten, att den skattskyldige icke betalar skatten på förfalldagen, ingalunda föranleder rösträttens förlust enligt Kungl. Maj:ts förslag, utan har den skattskyldige en tid af 8 à 9 månader eller mera på sig efter förfalldagen. För att få deltaga i valen, som ju hållas i september, behöfver valmannen först den 3 nästföretgående juni hafva betalt den skatt, som förföll till betalning föregående året, antagligen senast i september månad. Man har sålunda sökt inskränka till så få som möjligt de fall, då någon på grund af sjukdom eller olycka eller annat sådant skulle förlora sin rösträtt.

Emellertid är det ju alldeles gifvet, att man med ifrågavarande bestämmelse om fullgjord skatteplikt ingalunda vill träffa dessa sjuka, arbetslösa eller fattiga, utan man ville därmed komma åt de många tusentals medborgare, som kunna, men ej vilja betala sin skatt. Det finnes massor af på sådant sätt kvalificerade medborgare i vårt land, och det är mot den dåliga medborgarandan hos dem, som detta stadgande är riktadt. Jag åberopar hvad jag den 5 februari 1904 i förevarande ärende yttrat till statsrådsprotokollet, att det öfverensstämmer med den hos oss rådande rättsuppfattningen att den, som ej fullgör sina skyldigheter mot det allmänna, ej heller må åtnjuta rösträtt i allmänna angelägenheter. Och det kan enligt min tanke ej vara skäl att låta sådana personer, som ej alls bry sig om att betala några skatter, öfva något som helst inflytande på utförfningen af svenska folkets beskattningsrätt.

Till de af Kungl. Maj:t föreslagna röstvätsvillkoren har utskottet lagt ännu ett. Utskottet föreslår nämligen, att vafrätt icke skall tillkomma annan än den, som är *skyldig till staten erlägga direkt skatt*. Om denna bestämmelse har med rätta sagts i den af herr Bergström m. fl. afgifna reservationen, att genom samma bestämmelse den allmänna rösträttens princip blifvit skjuten åt sidan. I själva verket har man genom att uppställa detta rösträttsvillkor bibehållit en slags censusbestämmelse. Förutom det principiella skäl, som sålunda talar emot utskottets förslag, kunna äfven andra tungt vägande skäl däremot anföras. Det kan väl ej vara lämpligt, att, då

Om utsträckning af den politiska valrätten m. m.
(Forts.)

Om utsträckning af den politiska valrätten m. m.
(Forts.)

man nu skrifver om en viktig del af riksdagsordningen, man däri inför ett stadgande, enligt hvilket rösträtten göres beroende af skattelagstiftningen. Man kan ej nu veta, hvartill ett sådant här stadgande i framtiden kan komma att användas. Det är ju uppenbart, att man genom detta stadgande lämnar Riksdagen makt att i en handvändning ändra en af de viktigaste grundvalarna för Andra Kammarens sammansättning. Riksdagen har i sådant hänseende två vägar att välja. Antingen kan Riksdagen afsevärdt höja mantalspenningarna, t. ex. till 5 kronor, eller också kan Riksdagen alldeles taga bort dem. Om Riksdagen tager bort mantalspenningarna, huru går det då? Jo, då hafva vi kommunalstrecket, hvilket ju annars anses vara en öfvervunnen ståndpunkt. Vidare vill jag anmärka, att utskottet ej verkställt någon utredning, hvaraf man kan få klart för sig, att verksamma garantier kunna skapas mot det missbruk, som skulle kunna tänkas inträda, att kommuner obehörigen befriade personer från mantalspenningar, för att utesluta dem från rösträtt.

Om man slutligen frågar, hvarför utskottet föreslagit denna bestämmelse om direkt skatt, så har man svaret på sidan 172 i betänkandet. Med detta rösträttsvillkor, säger utskottet, afses endast att bereda säkerhet för att hos valmännen må förefinnas »en känsla af solidaritet med samhället», som betingas af förpliktelse att omedelbart bidra till fyllande af samhällets behof. När man läser detta, bör man samtidigt tänka därpå, att dessa personer, hvarom fråga är, under åtta månader gjort sina värnpliktsöfningar; de hafva kanske stridt och blödt för sitt land. Kommer nu en sådan här person och vill utöfva rösträtt, är det då riktigt, att samhället svarar honom: »Ni har skött eder bra i eder krafts dagar. Nu är ni fattig och sjuk. Vi skulle gärna vilja gifva eder rösträtt; men ni har ett svårt moraliskt lyte, ni har ingen känsla af solidaritet med samhället. Om ni kunde förete en kvitterad debetsedel å 40 öre, det vore en annan sak; men nu kan ni ej få rösträtt.» Jag hemställer, om ej fullgjord värnplikt skulle kunna anses såsom ett tillräckligt bevis för, att dessa fattiga och sjuka personer ej alldeles sakna känsla af solidaritet med samhället.

Representanterna för Gottland hafva uti särskilda motioner hemställt, att bestämmelser måtte träffas af det innehåll, att Gottland finge behålla tre representanter i Andra Kammaren. De skäl, som härför anförts, har jag funnit behjärtansvärda; och jag är därför ense med utskottet därom, att en bestämmelse infördes i riksdagsordningen af innehåll, att riksdagsmännens antal icke må i någon valkrets understiga tre. Häraf skulle föranledas en ändring i den af Kungl. Maj:t föreslagna lydelsen af 16 § riksdagsordningen. Denna ändring finnes på ett lämpligt sätt formulerad i herr Bergs reservation. I samma reservation föreslås också en välbetänkt mindre ändring i den af Kungl. Maj:t föreslagna lydelsen af 23 § riksdagsordningen.

På grund af hvad jag haft äran anföra hemställer jag, att kammaren måtte bifalla Kungl. Maj:ts proposition med nyss antydda två mindre ändringar däri. Den reform, till hvars genom-

förande jag alltså anhåller om kammarens medverkan, är af den mest genomgripande betydelse. Utan tvifvel komma här röster att höjas mot en så vidtgående reform som den nu föreslagna. Jag måste ju respektera betänksamheten hos dem, som ej känna sig öfvertygade om reformens behöflighet och nödvändighet, och jag tilltror mig ej att kunna rubba deras åsikt. Men det må åtminstone vara mig tillåtet att förklara, att jag är lifligt öfvertygad därom, att den föreslagna reformen icke innebär någon fara för samhällets lugna utveckling, utan tvärtom är ägnad att blifva till lycka och välsignelse för vårt fädernesland.

Om utsträckning af den politiska valrätten m. m.
(Forts.)

Herr vice talmannen: Den motion, som ligger till grund för herr Lars Bergs m. fl. reservation, innehåller i sak detsamma som herrar Östbergs och Tamms redan förut behandlade motion n:o 54. men i form därjämte att stadgandena om allmän rösträtt böra förbindas med sådana bestämmelser, att icke några förändringar i den år 1902 införda och nu tillämpade inkomstskatteformen måtte kunna vidtagas utan kamrarnes samstämmade beslut.

Det är således icke som från åtskilliga håll uppgifvits någon som helst tanke på upphäfvande af inkomstskatten.

Tvärtom innefattar motionen ett bestämdt angifvande af densammans bibehållande, och för öfrigt lärer det väl i hvarje fall vara omöjligt — äfven om man så skulle önska — att upphäfva den nu bestående inkomstskatten.

Men en utsträckning af den allmänna rösträtten kommer att i väsentlig mån ändra sammansättningen af Riksdagens Andra Kammare. och de nya ovissa förhållanden, som därefter framträda, hafva ansetts kräfva, att man redan på förhand söker vinna tryggande bestämmelser därhän att icke landets näringar och industri, så långt som man nu kan bedöma, förryckas i sin utveckling genom denna allmänna rösträtt.

Sådant skulle kunna inträffa genom illa afvägda ändringar i skattehänseende.

Däriigenom skulle stora hinder kunna framkomma för en följdriktig och framgångsrik verksamhet, som skulle vara till förfång icke allenast för arbetsgifvare och arbetare utan äfven för hela vårt land.

Då man sålunda är beredd att vara med om införande af allmän rösträtt, har man ansett detta villkor vara så viktigt, att det borde uppställas såsom förutsättning för bifall till rösträttens utsträckning, och i detta fall har man ställt sig på en ståndpunkt, som kraftigt markerades under rösträtsdebatten år 1902.

I herr Billings yttrande, som blef grundläggande för Riksdagens, eller åtminstone för Första Kammarens beslut, sades, att många garantier kunde tänkas, att många blifvit nämnda, men att ännu flere funnes, och att det var ett faktum att det icke inom Riksdagen fanns enighet om huru frågan borde lösas. I det förslag till riksdagsskrifvelse, som af herr Billing framlades, sades det vidare, att man endast vore ense därom, att rösträtt borde inträda vid 25 år

Om utsträckning af den politiska valrätten m. m.
(Forts.)

under förutsättning af vederbörligen fullgjord värnplikt och skatteplikt, men vidare, att rörande sättet i öfrigt för lösning af frågan man icke kommit till någon stadgad öfvertygelse. Och i herr Billings slutkläm till skrifvelseförslaget hemställde han därför, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa en från alla synpunkter fullständig utredning af frågan.

Man hade kunnat hoppas, att Kungl. Maj:t vid denna utredning skulle hafva funnit det för vårt näringslif angeläget att i sammanhang med införandet af en ny rösträttsreform söka ordna därhän, att icke bestämmelserna angående inkomstkatten skulle varda beroende af tillfälliga stämningar vid gemensamma voteringar med däraf följande oberäkneliga konsekvenser.

Man hade så mycket mer anledning att hoppas, att Kungl. Maj:t skulle vilja taga denna fråga under allvarligt öfvervägande, som i ett annat skrifvelseförslag, hvilket vid samma rösträttsdebatt framlades — nämligen herr Tamms — förslagsställaren kraftigt betonade, att utom åtskilliga anordningar, som han hade nämnt, det äfven funnes andra organisationsfrågor, som han ansåg vara af den viktiga beskaffenhet, att de borde af Kungl. Maj:t tagas i öfvervägande vid frågans behandling. I det afseendet nämnde han först frågan om förlängda valperioder för Andra Kammaren och vidare om sådan ändring i 71 § regeringsformen, att bestämmandet af grundvalarne för den direkta beskattningen endast borde kunna ske genom kamrarnes sammanstående beslut — detta, som han sade, ej för penningarnes eller beskattningens skull, utan därför att han såg en fara, som med Andra Kammarens nuvarande sammansättning icke hotade, men som dock kunde framträda, därest mindre besinningsfulla element än nu komme att sitta i Andra Kammaren, och han ansåg det vara ärligare att redan under då pågående rösträttsöfverläggningar framlägga denna fråga än att först framdeles framkomma med den.

I den af honom och herr Östberg i år framlagda motionen framträda äfven dessa synpunkter, och där påvisas de faror, som kunna uppkomma, därest en utsträckning af rösträtten äger rum utan att samtidigt ifrågavarande garantier för inkomstbeskattningen blifva fastslagna.

Med dessa premisser hade man kunnat vänta, att motionärerna sammanbundit dessa båda frågor.

Då så emellertid icke skett och Kungl. Maj:t icke heller fäst något afseende vid beskattningsfrågan, hafva jag och mina medmotionärer ansett oss böra söka fylla luckan i detta fall. Vi äro nämligen lifligt öfvertygade om riktigheten af de i herrar Östbergs och Tamms motioner framhållna synpunkter, men därjämte, att bifall till rösträttsreformen endast bör ske under förutsättning af bifall till ändringen i fråga om skattelagstiftningen; och vi hafva ansett det riktigast att genom en motion angifva vår ställning i detta afseende hellre än att först framkomma med angifvandet däraf, sedan betänkandet inkommit från konstitutionsutskottet.

Hvad nu själfva saken beträffar, så lär den väl icke från något håll kunna anses annat än fullt rättmätig.

Den nya försvarsorganisationen kräver för sitt genomförande afsevärda utgifter. Riksdagen har icke tvekat att underkasta landet de ökade bördor, som däraf påkallats och att för beredande af ökade inkomster införa en ny skatteform, som i väsentligaste mån tyngst och framför allt drabbar de mera burgna i samhället.

Och den principen, att den, som mera har, bör också förhållandevis mera betala, är ju riktig.

Men lika obestriddigt som detta är, lika viktigt och riktigt är det, att icke skatteförmågan inom detta område frestas längre, än att skatterna kunna betalas, utan att de skattdragandes existens och deras möjlighet att drifva sina näringar hotas, hvilket har till följd stora faror också för landet.

Vi hafva på nära håll kraftiga bevis för hvart en öfverdrifven och illa afvägd beskattning leder. Jag föreställer mig, att herrarne litet hvar känna till den uppgift, som jag nu ämnar meddela, men jag anser den i alla fall vara så viktig, att jag här vill omnämna den. Det uppgafs vid ett polytekniskt möte i ett granmland, huru skatterna efter införandet af progressiva grunder för desamma ställt sig. Vid en mekanisk verkstad gingo skatterna sammanlagdt till 29 procent af den uppskattade årsinkomsten, vid en annan verkstad till 32 procent, vid en annan till 29, vid ett bomullsspinneri till 54, vid en bomullsfabrik till 33, vid en segelduksfabrik till 37, vid en pappersfabrik till 24 och vid en annan pappersfabrik till 46 procent af den uppskattade årsinkomsten.

Det är alldeles gifvet, att inom vårt land skulle icke industrien kunna pågå under sådant tryck.

Många af våra industrier arbeta redan nu under sådana förhållanden, att medeltalet af deras netto är mycket begränsadt och endast kan hållas uppe genom att några års gynnsamma inkomster kunna medla med många års dåliga resultat och förluster.

Och hvad vårt jordbruk beträffar, lär den väl dess bedrivande redan nu på många håll vara förenadt med så stora svårigheter, att det icke bör utsättas för de nya ökade bördor, som kunna framkomma genom skattelagarnes hastiga och oberäkneliga förändringar.

Målsmännen för dessa näringar hafva emellertid icke tvekat — tvärtom hafva de medverkat till införandet af den nya skatteformen med inkomstskatt och progressiv skala, och detta i vida högre utsträckning än som i allmänhet förekommer.

Och därmed må väl också deras offervillighet och deras förbi-seende af egna intressen få anses vara ådagalagd.

Men, mina herrar, någon undran lär den väl icke böra väcka, att de vilja tillförsäkra en sådan stadga i de nu vidtagna bestämmelserna — ja, man kan väl säga förpliktelsen — att i denna del risken ej varder allt för stor för häftiga omkastningar, som kunna komma att medföra tillbakagång och ruin för landets jordbruk, näringar och industri, och sålunda äfven för hela landet.

Det är sådant man vill förekomma, och det är därför som man

Om utsträckning af den politiska valrätten m. m.
(Forts.)

Om utsträckning af den politiska valrätten m. m.
(Forts.)

med antagandet af denna nya rösträttsreform har velat förbinda sådana bestämmelser, att icke osunda rubbningar i vårt näringslif skulle kunna åstadkommas.

Man har icke förbisett, att äfven med antagandet af motionärernas förslag åtskilliga faror i skatteväg kunna framträda och att det hade varit vida mer betryggande, om herr Lithanders motion hade kunnat vinna tillslutning.

Men, såsom det positivt framhålles i den af mig m. fl. framburna motionen, har man ansett det olämpligt att rubba de i 1866 års riksdagsordning fastslagna grunderna för de gemensamma voteringarna och de områden som därvid afsågos.

Därför hafva motionärerna icke heller kunnat förorda herr Lithanders motion, som afser, att all direkt beskattning skulle blifva beroende af sammanstående beslut af Riksdagens båda kamrar, utan hafva inskränkt sig till att med bibehållande af nuvarande bestämmelser i fråga om gemensamma voteringar föreslå förändring i grundlagsparagrafen endast för den skatteform, som till följd af särskilda förhållanden — ökade militära bördor — blifvit af Riksdagen antagen.

Nu säges det — och jag kanske får upptaga denna fråga nu, då jag förmodar, att jag icke vidare kommer i tillfälle att yttra mig under denna debatt — nu säges det, att vi med denna motion hafva velat lägga hinder i vägen för denna rösträttsreform, ja, till och med tillintetgöra alla möjligheter för att få fram en sådan. Nej, mina herrar, det är långt ifrån händelsen och om man vill studera vår motion, skall man där finna, *att motionärerna äro med om en utsträckning af den allmänna rösträtten, men likväl endast under det nu här angifna villkor.*

Då de anse detta villkor vara en statsomsorg af yttersta vikt, och då de anse, att hvarje utsträckning af rösträtten, som icke åtföljes af denna förändring, kan varda af olycksdiger verkan för vårt lands sunda utveckling, så må de väl hafva varit både berättigade och äfven förpliktade att framlägga sin uppfattning i detta afseende och framkomma med det förslag, hvartill de anse sig hafva varit befogade.

För egen del vill jag endast tillägga det, att om detta nu ifrågasvarande förslag faller och rösträttsreformen i sammanhang därmed — eller utan sammanhang därmed — faller vid denna riksdag, är det min lifliga öfvertygelse, att för hvarje gång som rösträttsfrågan ånyo framlägges inför Riksdagen, skola krafven på ett lagfästade af dessa bestämmelser och kanske ännu mera vidtgående kraf i detta hänseende göra sig gällande, och det af det enkla skälet, att ju mera man kommer till erfarenhet om inkomstskattens verkningar, desto mera kommer man till insikt därom, att förändringar i denna inkomstskatt äro af så djupgående och allvarlig betydelse, att besluten därom icke böra fattas annorlunda än efter den mest omsorgsfulla ompröfning af planläggningen för förändringen och verkningarne däraf — och framför allt äfven till insikt därom, att icke oupphörliga ändringar må kunna framkallas genom den lätthet, hvarmed besluten om ändring kunna fattas.

Motionärerna äro sålunda med om en utsträckning af den allmänna rösträtten under förbehåll att till det hvilande grundlagsförslaget fogas de nu här angifna ändringarna i regeringsformens § 71 och riksdagsordningens § 65.

Om utsträckning af den politiska valrätten m. m.
(Forts.)

De nu föreliggande förslagen, som äro framlagda af Kungl. Maj:t, konstitutionsutskottet, herrar Gustaf Berg, Moberg och friherre Barnekow, öfverensstämma i hufvudsak med hvarandra.

Reservanterna herr Lars Berg m. fl. hafva fogat sin reservation till utskottets förslag. Därvid har jag intet att erinra, dock att i utskottets förslag upptagas de af herr Moberg och friherre Barnekow föreslagna ändringar, samt därjämte att §§ 15 och 16 riksdagsordningen i herr Mobergs och friherre Barnekows reservation sammanföras till en paragraf, § 15, att i mom. 5 af denna paragraf tillägges bestämmelse, att riksdagsmännens antal icke må i någon valkrets understiga tre, samt vidare att andra punkten af utskottets § 16 uteslutes och §§ 27 och 28 upptagas med den lydelse, Kungl. Maj:t föreslagit.

Jag tillåter mig således, herr grefve och talman hemställa, att Riksdagen, med förklarande att Kungl. Maj:ts proposition icke kan oförändrad bifallas, ville antaga att hvila till vidare grundlagsenlig behandling följande förslag till ändrad lydelse af §§ 49, 53 och 71 regeringsformen samt §§ 10 till och med 25 äfvensom §§ 27, 28, 38 och 65 riksdagsordningen:

Regeringsformen:

§ 49.

Lika med utskottets förslag.

§ 53.

Lika med utskottets förslag.

§ 71.

Lika med herr Bergs, Lars m. fl. reservation. hvarigenom paragrafen skulle få följande lydelse:

På enahanda sätt förfares jämväl, där kamrarne sig icke förena om grunderna för någon bevilning, sättet för deras tillämpning eller bevilningens fördelning till utgörande; dock att, då fråga är om bevilningens utgörande efter progressiv skala, eller med olika skattesatser för olika slag af inkomst eller förmögenhet, bägge kamrarnes sammanstämmande beslut erfordras för fastställande eller ändring af bestämmelser rörande skatteskala, förhållandet mellan skattesatser för inkomst eller förmögenhet af olika slag, den procent af inkomst eller förmögenhet, hvartill skatten högst må uppgå, skattefrihet för viss inkomst eller förmögenhet.

Om utsträckning af den politiska valrätten m. m.
(Forts.)

Riksdagsordningen.

a) Första Kammaren.

§ 10.

Lika med Kungl. Maj:ts och konstitutionsutskottets förslag.

§ 11.

Likaså.

§ 12.

Likaså.

§ 13.

Likaså.

b) Andra Kammaren.

§ 14.

Lika med Kungl. Maj:ts och konstitutionsutskottets förslag.

§ 15.

Lika med §§ 15 och 16 i Kungl. Maj:ts förslag med tillägg i mom. 5, att riksdagsmännens antal icke må i någon valkrets understiga tre; och således af följande lydelse:

1. Hvert och ett af rikets län, till hvilka i fråga om riksdagsmannaval Stockholms stad är att hänföra, utgör med undantag för de fall, hvarom nedan förmäles, en valkrets.

2. Stad, hvars folkmängd vid början af andra året före en treårsperiod uppgår till eller öfverstiger tre tvåhundra-trettiondelar af rikets folkmängd, skall från och med denna treårsperiod utgöra en valkrets. Inträffar sedermera vid början af andra året före en treårsperiod, att folkmängden i sådan stad ej längre uppgår till en nittiondel af rikets folkmängd, skall den stad icke vidare bilda egen valkrets.

3. Där ett län eller, om en eller flera af ett läns städer bilda egna valkretsar, öfriga delen af sådant län till följd af särskilda omständigheter, såsom folkmängdens storlek eller samfärdsförhållandena, finnes lämpligen böra delas, må dylikt län eller dylik länsdel utgöra högst två valkretsar.

4. Rikets indelning i valkretsar innehålles i lagen om val till Riksdagens Andra Kammare.

5. Inom hvarje valkrets väljes, efter folkmängden vid början af året näst före den treårsperiod, för hvilken valen gälla, en riksdagsman för hvarje fullt tal, motsvarande en tvåhundredrettiondel af rikets folkmängd; och skola för ernående af hela antalet tvåhundredrettio riksdagsmän de valkretsar, hvilkas folkmängd mest öfverskjuter de tal, som, efter hvad nyss är sagdt, äro bestämmande för riksdagsmännens antal inom valkretsarna, hvar för sig i ordning efter öfverskottens storlek vara berättigade att välja ytterligare en riksdagsman. Äro öfverskottstalen lika för två eller flera valkretsar, afgöres, där så är nödigt, företrädet genom lottning på sätt i § 6 mom. 7 är stadgadt. Riksdagsmännens antal må dock icke uti någon valkrets understiga tre.

Om utsträckning af den politiska valrättens m. m.
(Forts.)

6. Det antal riksdagsmän, hvarje valkrets enligt ofvan angifna grunder äger utse, fastställas af Konungen.

§ 16.

Lika med § 16 i konstitutionsutskottets förslag, första punkten, som lyder så:

Valförrättare är Öfverståthållareämbetet i Stockholm och Konungens befällningshafvande i det län, som valkretsen tillhör.

§ 17.

Lika med konstitutionsutskottets förslag.

§ 18.

Likaså.

§ 19.

Likaså; af följande lydelse:

1. Andra Kammarens ledamöter väljas enligt proportionellt och omedelbart valsätt. Hvarje röstande äge därvid en röst, som han må gifva odelad åt en eller lika fördela mellan flere.

2. För rösternas afgifvande indelas hvarje valkrets i valdistrikt. Årligen skall för hvarje sådant distrikt upprättas röstlängd, som, när därmed förhållits på sätt vallagen föreskrifver, ovillkorligen gäller, intill dess ny röstlängd på enahanda sätt kommit till stånd.

3. Val sker medelst användande af offentliga vallistor, och må samma kandidats namn ej förekomma å mer än en vallista. Vid omröstningen skola begagnas tryckta, af valförrättaren tillhandahållna röstsedlar, upptagande samtliga de vallistor, som före valet kungjorts.

4. Hvarje röstande äge frihet att rösta på kandidater å skilda vallistor. Å röstsedel må ej utmärkas flera namn än det antal riksdagsmän, som skall väljas.

Om utsträckning af den politiska valrätten m. m.

(Forts.)

5. Sedan för en hvar kandidat sammanräknats de honom tillfallna röster och röstdelar och såmedelst hvarje kandidats röstetal erhållits, samt, efter sammanräkning af röstetalen för de kandidater, som äro uppförda på en och samma vallista, utröntes hvarje listas röstetal, varda de platser, som skola besättas, fördelade mellan de olika listorna efter deras röstetal och med tillämpning af den grund, att, då någon lista tillerkännes en plats för en viss röstmängd, samma röstmängd skall medföra lika rätt för hvarje annan lista.

6. De platser, som sålunda tillkomma en lista, tilldelas dem af de valbare kandidaterna därå, som äga högsta röstetalen.

7. Närmare bestämmelser meddelas i vallagen.

§ 20.

Lika med utskottets förslag.

§ 21.

Likaså.

§ 22.

Likaså.

§ 23.

Likaså.

§ 24.

Likaså.

c) Gemensamma bestämmelser.

§ 25.

Lika med utskottets förslag.

§ 27.

Lika med Kungl. Maj:ts förslag.

§ 28.

Likaså.

§ 38.

Lika med konstitutionsutskottets förslag.

Om utsträckning af den politiska valrätten m. m.
(Forts.)

§ 65.

När, i fråga om statsutgifter eller beviljning, med det undantag, hvarom i regeringsformens 71 § förmåles, eller om reglementariska föreskrifter för Riksbanken, dess inkomster och utgifter, eller om ansvarsfrihet för Fullmäktige i Riksbanken, eller om Riksgäldskontorets styrelse och förvaltning, inkomster och utgifter, kamrarne fatta stridiga beslut, som ej uppå vederbörligt utskotts förslag varda sammanjämkade, skola bägge kamrarne hvar för sig rösta om de olika beslut, hvori hvardera förut stannat; kommande den mening, som därvid erhåller de flesta ledamöters af båda kamrarne sammanräknade röster, att gälla såsom Riksdagens beslut. För att vid sådan omröstning förekomma lika antal röster, skall i Andra Kamraren afläggas och förseglas en sedel, hvilken, i händelse de öfrige sammanräknade rösterna utfalla lika, öppnas och afgör frågan. Är pluralitet redan vunen, bör den aflagda sedeln ouppbruten genast förstöras.

Herr Sjöcrona: Under de flera förberedande öfverläggningar, hvori jag deltagit, rörande den nu föreliggande, för hela vårt land ytterst viktiga och ödesdigra frågan, har man föga eller rättare alls intet inlåtit sig på en grundlig undersökning af själfva hufvudspörsmålet, detta nämligen: hvad som skall anses grundläggande och bestämmande för rätten att deltaga i valen till Andra Kamraren. Man har, så att säga, utgått från den förutsättningen, att, ehuru vi nu i nära 40 års tid hafva haft allmän rösträtt i den enda mening, hvori allmän rösträtt kan förekomma, nämligen så att enhvar medborgare kan förvärfva denna rätt utan alltför stora svårigheter, skola vi nu nästan med nödvändighet införa någonting, som i ännu högre grad må kunna kallas allmän rösträtt, hvarom man likväl hyser olika meningar, såsom vi inhämta af detta betänkande.

Ganska litet har man också talat om, hvilka villkor skola uppställas för att få utöfva den förvärfvade rösträtten, därvid hufvudsakligen ifrågakommit fullgjord skyldighet att erlægga den skatt man har att erlægga och fullgjorda värnpliktsöfningar m. m. Därom behöfver ej heller mycket ordas, särskildt i denna kammare, ty här lär väl knappast finnas någon, som icke erkänner riktigheten af den satsen, att utöfvandet af en medborgerlig rättighet beror af fullgjorda medborgerliga plikter. Med anledning emellertid af hvad herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet vackert och tilltalande yttrat om den, som fullgjort sin värnplikt och kanske fått blöda för fäderneslandet, vill jag endast erinra därom, att fullgörandet af denna plikt aldrig kan blifva något annat än fullgörandet af ett villkor för att få utöfva rösträtt. Det kan aldrig vara något grundläggande och bestämmande för själfva rösträtten, ty den omständigheten, att lagen tvingar en person att under viss tid af hans lefnad fullgöra en personlig tjänst, kan icke skapa en rättighet.

Så mycket mera har man ordat och talat om denna proportio-

Om utsträckning af den politiska valrätten m. m.
(Forts.)

nella valmetod, som ju anses nästan som ett arcanum, hvilket skall råda bot för allt ondt. Huru kommer sig nu detta? Jo, naturligtvis däraf, att man känner sig göra ett språng ut i det obekanta, då man vill införa detta, som nu i dagligt tal benämnes allmän rösträtt, och då skall denna proportionella valmetods tillämpning vara hvad man kallar en garanti. Härvid gör man sig enligt mitt förmenande skyldig till en högst betänkelig motsägelse. Är det icke rätt att införa allmän rösträtt, anses det t. o. m. medföra faror, då skall man icke införa en sådan rösträtt, men är en sådan rösträtt rättvis, väl afvägd och motsvarar grundade och billiga anspråk, ja, då behöfver man inga garantier. Hvad som är rätt kan icke medföra våda för staten, hvars uppgift ju just är att realisera rättens idé.

När nu emellertid denna proportionella valmetod ställts så i förgrunden, att det nästan ser ut, som här icke vore fråga om införande af en rösträttsreform utan endast om införande af en ny valmetod, skall jag be att få yttra några ord om denna valmetod. Därvid vill jag först erinra, att Konungens befallningshafvandes yttrande årligen infordras öfver en mängd riksdagsskrifvelser och förslag, öfver de flesta kommittébetänkanden, som utkomma, och, förut undantagslöst, alltid, då ett föreliggande förslag afser att pålägga länsstyrelserna nya skyldigheter eller förändra eller upphäfva redan införda, och då förslaget berör kommunerna och kommunalstyrelsen. Proportionella valkommitténs förslag vill pålägga Konungens befallningshafvande ett högst betydligt arbete, som de naturligtvis, om föreskrift därom meddelas, komma att såvidt möjligt och efter bästa förmåga söka att fullgöra. Detta förslag tager äfven i anspråk medverkan af kommunerna och kostnader, som kommunerna skola underkasta sig för anordnande af vallokaler, och hvad mera och mest är: detta förslag förutsätter hos hela vår befolkning ända uppifrån de nordligaste lappmarkerna och ända ned till Skånes sydligaste tätt bebyggda slätter en mycket högt uppdrifven förmåga att läsa, förstå och tillämpa ganska invecklade och tillkrånglade lagbestämmelser. Men öfver detta förslag hafva icke infordrats Konungens befallningshafvandes utlåtanden. Här talas i Riksdagen nästan i hvarje fråga om utredningar. Det är knappt något ord, som användes så mycket som just detta. Men om någonsin utredning hade varit behöflig genom infordrande af de lokala myndigheternas utlåtanden, så hade det varit i denna fråga.

Jag vill också i förbigående erinra därom, att denna valmetod, om den är riktig och lämplig, kan och bör sammanbindas med vår nuvarande representationsform och med hvilka andra rösträttsbestämmelser som helst. Anledningen, hvarför den blifvit sammanbunden med det nu föreliggande förslaget, har jag redan antydtt. För min del kan jag icke finna annat, än att denna proportionella valmetod, såsom jag också redan antydtt, är mycket svår i tillämpningen och, säkerligen kommer att, om den nu skall genomföras, hos hela vårt folk väcka ett ganska stort missnöje. Man fordrar af folket, att det skall först uppsätta och insända förslag till kandidater — sedan skola vallistor upprättas, försedda med underskrift

af hvarje dära uppförd kandidat, att han är villig att stå på denna lista; därefter skola dessa vallistor sammanföras till röstsedlar; och så skola valmännen komma tillsammans och välja på ett sätt, som kanske vi här med lätthet förstå, men som sannerligen icke hela vårt folk har så lätt att förstå och bedöma verkningen af. En valman skall förstå, att, om han med blåpenna stryker under ett namn, det betyder en röst, om han stryker under 5 namn, det betyder 0,2 röst, och om han stryker under 11 namn, det betyder 0,09 röst. Folkskolebildningen står ju dess bättre mycket högt i vårt land, men huruvida vårt folk ett eller annat 10-tal år, sedan man lämnat folkskolan, kan hafva sådana insikter i bråk och decimalbråk, att de rätt skola fatta detta och betydelsen af sin röstnings värde, tror jag vi kunna lämna därhän.

Skall denna valmetod tillämpas, måste nödvändigt användas en kraftig valledning. Sådant kan icke ske utan ett betydligt och energiskt arbete och betydande kostnader. För dessas bestridande måste göras sammanskott af pänningar, som kanske mången gång komma att användas på ett sätt, som icke har varit vanligt i vårt land och som icke heller är önskligt. Man har länge sagt om det svenska folket, att det är trögt, men fullt af hetsigheter. Ja, denna sats tror jag kommer att få sin fulla tillämpning i detta fall. De lugna, besinningsfulla och stilla i landen, de komma nog att höra till de tröga, som icke vilja underkasta sig allt detta besvär och arbete för valledningen, men de hetsiga, d. v. s. radikaler och socialister — det är de, som komma att taga valledningen om hand, och ordena för denna ledning komma att utgå från högkvarteret — hvar detta högkvarter är till finnandes, behöfver jag icke för herrarne nämna.

Hittills hafva vi i vårt land icke haft några andra partibildningar än sådana, som betingas af ett gemensamt intresse eller af en samstämmade åsikt i en viss bestämd fråga. Parlamentariska partibildningar, där man icke så mycket tänker på landets välfärd och åstadkommande af nyttiga lagar och författningar, utan på att tillkämpa sig makten och därigenom kunna gynna sina medlemmar med statsämbeten och andra förmåner, som statsmakten kan förlåna, sådana partibildningar hafva vi hittills dess bättre icke haft i vårt land. Och jag tillskrifver denna omständighet i ganska väsentlig mån det utomordentligt lyckliga tillstånd, som vårt land nu under 40 år har haft att glädja sig åt. Kommer denna valmetod till stånd, måste den med nödvändighet föra till partibildning.

Oaktadt alla dessa betänkligheter vill man ju nu införa denna valmetod, för att de olika meningsskiftningarna skola blifva representerade. Jag är för min del öfvertygad om, och 40 års erfarenhet har bekräftat, att vår nuvarande valkretsindelning tillgodoser detta intresse fullt — kanske lika bra, om icke bättre, än hvad den proportionella valmetoden skulle göra. Inom den ena valkretsen gör den ena meningströmningen sig öfvervägande gällande, inom den andra en annan, och detta leder till — som vi också hafva bevittnat — att alla meningsskiftningar verkligen äro och ständigt hafva varit

Om utsträckning af den politiska valrätten m. m.
(Forts.)

Om utsträckning af den politiska valrätten m. m.
(Forts.)

representerade i vår Andra Kammare. Skall man nu inlåta sig på denna svårtillämpliga metod för att hvarje valman särskildt skall kunna få så att säga gifva uttryck åt sina egna skiftande meningar, så att han kan få rösta på 4, 5, 6 kandidater, hvilka kanske alla hafva väsentligt olika åsikter med hvarandra? Jag kan icke finna, att något så eftersträfvänvärdt ligger i detta.

Men hufvudsyftemålet skulle förstas vara, att, om man kan befara en sammansättning, åtminstone en öfverväldigande majoritet i Andra Kammaren, som icke skulle tillgodose landets verkliga intresse, hoppas man få en betydande minoritet i Andra Kammaren, hvilken tillsammans med Första Kammaren skulle bevara vårt land från alltför våldsamma omstörtningar. Detta tror jag är ett misstag. I fråga om lagstiftnings- och alla andra frågor utom statsregleringsfrågor och bevillningsfrågor kan ju den ena kammaren intet besluta utan den andra kammarens samtycke. Funnes det nu föreskrifvet, att i några frågor det skulle vara kvalificerad majoritet i Andra Kammaren, för att Andra Kammarens beslut skulle kunna fattas, ja, då kunde det ju vara mycket effektivt att hafva en betydande minoritet därstädes, om en sådan, för öfrigt, skulle kunna åstadkommas genom dessa proportionella val. Men när vi nu icke hafva någon sådan föreskrift, betydde ju denna minoritet ingenting i alla sådana frågor, där kamrarnes samstämmade beslut fordras, och hvad statsreglerings- och bevillningsfrågor angår, är Andra Kammarens antal så öfvervägande stort, att, om där finnes en öfverväldigande majoritet af mer än två tredjedelar af kammarens ledamöter, den tillsammans med en högst ringa minoritet i Första Kammaren kan besluta hvad som helst genom de gemensamma voteringarna. Det afsedda syftemålet vinnes således icke.

Då jag således anser denna så mycket omordade proportionella valmetod vara svårtillämplig, icke medföra den nytta, som man hoppas däraf, och till och med kunna medföra en viss fara, så kan jag för min del icke biträda något af de förslag, som här föreligga och äro kombinerade med denna proportionella valmetod. Men jag önskar uppriktigt och ärligt en utsträckning af valrätten, och för att vinna detta syftemål har jag afgifvit min motion, som åsyftar en högst väsentlig utsträckning af valrätten, men utan några mer eller mindre konstlade så kallade garantier. Naturligtvis har jag därvid måst för mig själf besvara den af mig i början af mitt anförande uppställda frågan: hvad skall vara grundläggande och bestämmande för rätten att deltaga i valen till Andra Kammaren? Och jag har därvid icke kunnat komma till annat resultat, än att valrätt skall tillkomma endast den, som visat sig vara en ordentlig och nyttig samhällsmedlem, en samhällsmedlem, hvars intressen äro nära förbundna med statens och kommunens, en samhällsmedlem, som åtminstone i någon mån omedelbart bidrager till realiserande af de uppgifter, som äro staten och kommunen förelagda. Ja, det är ju icke så svårt att uppställa den regeln. Jag tror för öfrigt, att alla kammarens ledamöter gärna instämma däri. Men att uppställa en absolut riktig regel för, huru dessa fordringar skola uppfyllas,

det är naturligtvis förenadt med synnerligt stor svårighet. Det är för resten i denna ofullkomliga värld alldeles omöjligt. Någonting fullkomligt finnes icke här på jorden. Men jag förmenar, att man så nära som möjligt träffar en regel, som motsvarar dessa fordringar, då man begär, att den, som skall få utöfva rösträtt, också skall erlägga direkt skatt till staten i form af bevilling eller innehafva fastighet till visst värde, arrendera sådan eller dylikt. Att jag därvid också velat tillerkänna kommunalt röstberättigad kvinna rösträtt, kan jag icke finna vara annat än fullt rättvist, och jag skall icke inlåta mig på att försvara detta, då här icke kunnat framställas ett enda hållbart skäl mot detta mitt förslag.

Hvad nu angår de här föreliggande förslagen, som äro kombinerade med den proportionella valmetoden och som väl först komma under ompröfning mot hvarandra, så gifver jag för min del obetingadt företräde åt konstitutionsutskottets förslag, dels därför att detta förslag ju mycket närmar sig till mitt eget förslag i afseende å skatteplikten — ja, detta till och med så nära, såsom också herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet anmärkte, att, om mantalspenningarne skulle tagas bort, äro vi tillbaka vid 500-kronors-strecket — och dels därför, att konstitutionsutskottet har upprätthållit skillnaden mellan stad och land. Med utskottets förslag kan jag rösta, om jag skall bringas till att välja mellan två af dessa af mig nu omnämnda förslag, utskottets förslag måhända helst sammanbundet med det af herr Lundeberg m. fl. framlagda förslaget. Huru jag kan komma att rösta i en sådan casus, kan jag naturligtvis icke säga, då jag gifvetvis icke vet, hvilka två förslag komma att ställas mot hvarandra.

På grund af hvad jag nu anfört, herr talman, tillåter jag mig emellertid att yrka afslag på samtliga de förslag, som äro kombinerade med den proportionella valmetoden.

Herr Lithander: Ehuru jag icke hyser den allra ringaste förhoppning om att kunna uträtta någonting till förmån för en önskvärd, fast, enig och opartisk hållning i denna kammare vid afgifvande af dess votum i denna nu föreliggande stora, för hela svenska folkets framtid betydelsefulla fråga, har jag dock anhållit att få säga några ord, alldenstund jag kommit att blifva motionär i frågan och min motion delat samma öde som många andra. Det var först efter en lång, fruktlös väntan på att från Första Kammaren skulle framkomma något där allmänt omfattadt kompletteringsförslag till den, som det syntes och fortfarande, synes mig, oantagliga regeringspropositionen i rösträttsfrågan oförändrad, som jag dristade mig att i en särskild motion framlägga min personliga mening om hvilka grundlagsbestämmelser, som borde tilläggas för att göra propositionen antaglig. Till detta själfständiga uttalande i en motion kände jag mig också manad genom min uppfattning af den ansvarsfulla uppgift, som Första Kammaren i sin helhet och följaktligen hvarje dess ledamot för sig fått sig pålagd i och genom 1866 års representationsreform, en uppgift af så maktpåliggande art, att jag föreställer mig

Om utsträckning af den politiska valrätten m. m.
(Forts.)

Om utsträckning af den politiska valrätten m. m.
(Forts.)

att hvar och en, som åtagit sig det ärofulla uppdraget att vara representant i Första Kammaren, inskräppt i sitt minne, att denna uppgift måste samvetsgrant uppfyllas. Detta har varit mitt rättensnöre.

Jag ber att få erinra, att i motiven till den nya riksdagsordningen, sådana de anfördes af Louis de Geer till statsrådsprotokollet år 1863, förekomma bland andra, de orden att »en lagstiftande församling liksom hvarje annan mänsklig makt behöfver vid sin sida en jämnlige för att icke urarta till ett envælde, som sätter sin egen maktfullkomlighet framför sanningens och rättvisans», och att representationen delats på två kamrar för att »på samma gång förekomma förhastade beslut och trygga det beståendes rätt».

Första Kammarens uppgift är alltså att pröfva och öfverväga. Enligt min uppfattning står det alltså i uppenbar strid med denna Första Kammarens höga och viktiga uppgift, nämligen att söka förhindra förhastade beslut och bevara det beståendes rätt, ifall kammaren nu, utan de gemensamma voteringarnes begränsning eller utjämning af kamrarnes ledamotsantal, lägger uti en genom allmän rösträtts införande allsmäktig vorden Andra Kammares hand bestämmanderätten öfver statens inkomster och utgifter — alltså öfver svenska folkets beskattning. — Ett sådant beslut, det har herr vice talmannen redan förut antydt, skulle helt visst leda till det svenska näringslivets förlamande, om icke rent af till dess ödeläggande. Detta vore ungefär detsamma som att för vårt land afklippa all vidare utveckling.

Ett sådant maktmedel i händerna på en till numerären öfverlägsen kammare skulle helt visst vara liktydigt med Första Kammarens tillintetgörrelse. Första Kammares skulle därigenom blifva beröfvad allt inflytande på det öfriga lagstiftningsarbetet. Ur synpunkterna af det allmännas väl och landets lycka föreställer jag mig, att detta måste betraktas som en våda, för hvilken landet icke bör utsättas.

Jag har i min motion — hvars innehåll jag för öfrigt här åberopar i dess helhet — sökt framhålla följderna af ett sådant tillstånd, och jag hade tänkt mig, att motionens innehåll möjligen skulle vara förtjänt af en något allvarligare uppmärksamhet från konstitutionsutskottets sida, än det nu behagat fästa därvid. I hvarje fall framgår af denna motion, att jag för min del icke kan anse såsom antagligt något rösträttsförslag, som icke afser *allas* väl, *det helas* väl. Och den egenskapen kan jag icke tillerkänna det kungliga förslaget.

Jag ber att få betona, att jag i min motion ingalunda sökt motverka införandet af allmän rösträtt eller ens i princip uttala mig emot densamma. Men jag har icke kunnat underlåta att framhålla de ödesdigra faror, som bristande omtanke i afseende å garantier mot ett massvälde tyranri skulle innebära. Som en sådan garanti vågar jag icke räkna det proportionella valsättet.

I sammanhang med denna erinran måste jag för min del uttala såväl min förundran som ett beklagande öfver, att regeringen kunnat framlägga ett rösträttsförslag, i hvilket den antydda omtanken i

afseende å garantier blifvit helt och hållet förbisedd — att regeringen haft mod att vilja ställa det svenska folket nära nog värlöst i detta afseende och nästan mindre skyddadt än något annat folk. Det är — ehuru jag knappast vill uttala det — som vore regeringens proposition mera framsprungen ur ett villigt lystrande till en framarbetad högljudd dagsopinion än byggd å noggrann undersökning af hvad verkligen är för landet gagneligt.

Det är äfven rätt anmärkningsvärdt, att de, som närmast skulle bära det moraliska ansvaret för följderna af regeringens förslag, om detta mot förmodan skulle blifva lag, nämligen hans excellens herr statsministern och herr justitieministern, icke fäst uppmärksamhet vid, att — på ett eller par undantag när — alla kulturfolk, som infört den allmänna rösträtten, äfven äga motviker mot dess missbruk. Det synes mig dock, som om vår regering haft förpliktelse att beakta detta och se till i hvilken mån motsvarande trygghet borde och kunde beredas Sveriges folk.

Jag har här i min hand en kort, sannolikt mycket ofullständig uppgift å hvad andra länder i detta afseende hafva att trygga sig till. Jag behöfver visserligen icke meddela herrarne denna uppgift till upplysning, ty herrarne känna helst visst till dessa förhållanden, den upplysningen förutan; men, då ett sådant ärende som detta behandlas i Riksdagen, kan det måhända äfven vara på sin plats att återföra dessa omständigheter i minnet. Jag ber därför att få lämna följande meddelande om garantibestämmelser och garantiförhållanden i utländska statsförfattningar:

Amerikas Förenta stater: Presidenten utrustad med betydande makt, relativt oberoende af representationen — ministrarne, ej närvarande i kammaren, likaså relativt oberoende — Unionens högsta domstol kontrollerande myndighet — Senaten, representerande de olika staterna under ordförandeskap af vice unionspresidenten, utrustad med stor maktbefogenhet och delaktig i den verkställande makten — Författningsändringar förknippade med stora svårigheter och därför sällan ifrågakommande m. m. I särskilda stater: representantförsamlingar blott hvart annat år.

England: Öfverhuset byggdt på ärftlighet, Underhuset på taxerad bofasthet (hyra 10 pund), inga parlamentsarfvoden, valen förknippade med stora kostnader.

Belgien: Hög censur till Senaten, graderad skala vid val till deputeradekammaren.

Österrike: Herrhuset, högaristokratiskt med ärftlighet. Representanthuset; klassval.

Ungern: Öfverhuset, högaristokratiskt. Deputeradehuset: kombinerad klass- och censusrösträtt.

Nederländerna: Första kammaren: de högst beskattade. Andra kammaren: tämligen hög censur (10 floriner direkt skatt).

Italien: Senaten: Medlemmarne utnämnda af konungen på lifstid. Deputeradekammaren: tämligen hög censur (20 lire direkt skatt).

Danmark: Landstinget: en del kungavalda medlemmar på lifstid. Folketinget: valrätt 30 år.

Om utsträckning af den politiska valrätten m. m.
(Forts.)

Om utsträckning af den politiska valrätten m. m.
(Forts.)

Inga gemensamma omröstningar. Provisoriska finanslagar formellt godkända.

I Frankrike, revolutionernas och statskuppernas förlofvade land, gäller för närvarande en långt utsträckt allmän rösträtt. Den är dock bunden vid $1\frac{1}{2}$ års bofasthet och valrätt inom kommunen. Med någon kännedom om Frankrikes historia torde få af samhällsordningens vänner i andra land här vilja söka sitt mönster. Anmärkas bör emellertid, att Frankrike är ett rikt land med ganska jämnt fördelad egendom, och alltså äger en ganska betydlig motståndskraft mot revolutionernas förstörelser.

Tyska rikets förhållanden hafva vi särskildt anledning att beakta. Emedan allmän rösträtt blifvit införd för valen till riksdagen, åberopar man Tysklands exempel. Men riksdagen, der Reichstag, är blott den ena delen af representationen, som i sin helhet består af Förbundsrådet och riksdagen. Förbundsrådet, som utgör Första kammaren, består af ombud för de olika staternas regeringar under ordförandeskap af rikskanslären. Det är inom sig fördeladt på 58 röster, af hvilka Preussen ensamt äger 17 och de öfriga rösterna äro på olika sätt fördelade mellan Tysklands öfriga 24 stater. Denna statsrepresentation äger veto mot riksdagen. Ingen författningsändring i Tyska riket kan ske, om 14 röster inom Förbundsrådet ställa sig däremot. Förbundsrådet äger äfven andra viktiga befogenheter och intager i det hela en mycket stark ställning gent emot riksdagen, så att någon omstörtningsspolitik från den senares sida ej i realiteten kan ifrågakomma, om än åtskilligt kan talas i denna riktning. En sådan Första Kammare utgör ett verkligt värn för riksenheten, och det är för riksdagen ej möjligt att rubba eller försvaga den.

Det bör tilläggas, att riksdagens ledamöter ej åtnjuta arfvode, och att statsförfattningarna i de respektive förbundsstaterna alls icke äro sådana, som öfverensstämma med den allmänna rösträttens ultrademokrati.

Detta är förhållanden, som man sannerligen haft skäl att beakta äfven här.

I 1902 års riksdagsskrifvelse förutsattes med nödvändighet, att man skulle erhålla ett helgjutet rösträttsförslag, ämnadt att öfva rättvisa både uppåt och nedåt, så att ingen samhällsklass därigenom blefve förtryckt eller utesluten. Om nu i stället denna riksdagskrifvelse tolkats såsom en begäran om ett förslag utan vidare, om ett ofullständigt hastverk, där inga garantier behöfde ifrågakomma, så har denna skrifvelse blifvit alldeles missuppfattad.

Det är emellertid för mig något rent af förskräckligt att kanske inom några timmar nödgas votera och deltaga i beslut om ett förslag, som är af den allra största betydelse för hela vårt folk, utan att detta förslag föregåtts af en allsidig, samvetsgrann och grundlig utredning, hvilken dock är begärd såsom ett första villkor för reformen. Det är ett hårdt öde att nödgas besluta i en så grannläga fråga på sådant sätt.

Jag har naturligtvis, herr talman, icke något yrkande att göra.

Men då jag småningom väl varder tvingad att afgifva min röstsedel, kommer det att ske till förmån för det af herr vice talmannen framlagda förslaget, hvilket jag anser vara det minst otillfredsställande bland de nu föreliggande.

Om utsträckning of den politiska valrätten m. m.
(Forts.)

Rättvisan bjuder mig emellertid att, innan jag lämnar ordet, uttala äfven den sanningen, att det icke är ensamt mot regeringen, som man har rätt att rikta förebräelser i anledning af rösträttsfrågans nuvarande oroande läge. De ledande männen inom Första Kammarens majoritetsparti stå icke heller alldeles utan skuld. De ha tagit denna fråga alltför bekvämt och ägnat den blott en uppmärksamhet, som lämnar ganska mycket öfrigt att önska, och detta oaktadt man haft så god tid på sig som från den 5 juli 1902. Då fick man veta, med *hvilka* man hade att göra, och då hade det kanske varit skäl i att också fundera något närmare på *hvad* man borde göra. Hade man varit riktigt vaken då och verkat för en god lösning så hade man kanske sluppit att, som man nu gjort, kasta jätten efter degen i ugnen.

Herr Billing: Ha herrarne beaktat det sista bladet i detta betänkande? Där står uppräknad en hel lång rad af motioner, som afstyrkts af konstitutionsutskottet. Dessa många motioner visa, att i det föreliggande ärendet finnas mångfaldiga olika önskningsar, och att många råd och anvisningar gifvits åt konstitutionsutskottet och åt oss. Listan skulle kunna göras mycket, mycket längre. Jag är viss om, att här icke finnes någon i denna kammare, som icke har någon önskan i afseende å rösträttsfrågan, hvilken icke blifvit tillfredsställd i något af dessa många förslag. Och man måste därför från början ställa sig på den ståndpunkten, att man icke kan vänta att få hvad man själf önskar utan i detta som i så många andra fall — för att icke säga alla jordiska förhållanden — får nöja sig med hvad som möjligen kan uppnås.

Häromdagen samtalade två ledamöter af denna kammare med hvarandra om denna fråga. Den ene sade: »om jag ger min röst åt detta eller detta förslaget, får jag säga som Brask: här till är jag nödd och tvungen». Då svarade den andre: »ja, men det gick ju inte så illa, fastän Brask blef nödd och tvungen till det». Jag hoppas och tror, att detsamma gäller nu ett beslut i det här föreliggande ärendet.

Konstitutionsutskottet har utfört ett mycket stort arbete och ett mycket samvetsgrant arbete; och det har utom allt tvifvel framkommit med förbättringar af det kungliga förslaget både i sak och i form; och därtill skall jag återkomma snart. Men i hufvudsak kan jag för min del icke ge min röst åt utskottets förslag. Hufvudpunkten i utskottets ändringsförslag är nämligen återställande af skillnaden emellan stad och land. Bortsedt nu från principiella och teoretiska grunder, synes det mig vara minst sagdt tvifvelaktigt, huruvida ett bifall till utskottets förslag skulle lända de sträfvanden till godo, som utskottet afsett att främja. Skillnaden emellan stad och land är ju redan, om man jämför förhållandena nu med dem

Om utsträckning af den politiska valrätten m. m.
(Forts.)

för tjugu år sedan, ganska väsentligt utjämnad: och det är ingen af oss, som betviflar, att denna skillnad kommer att, med hvarje år, som går, allt mer utjämnas. Då nu konstitutionsutskottet i alla händelser behåller bland landtvalkretsarna municipierna, således, som jag skulle vilja kalla dem, de *nya* städerna — ty i afseende på politisk åskådning kan man bestämdt icke skilja mellan municipierna och städerna — så synes mig utskottet därmed hafva såsom deltagare i landtkretsarnas val behållit sådana samhällen, som äro mest afgjordt radikalt anlagda. Man blir konservativ med åldern; därför tror jag, att det finnes långt mera konservatism i de gamla städerna än i dessa nybildningar till städer, och att således landtvalkretsarna, då de få behålla municipierna men icke städerna, gå miste om ett mycket godt stöd hos de konservativa och moderata elementen i städerna.

Vidare synes det mig, som om det af utskottet framställda förslaget till stadsvalkretsar icke skulle kunna godkännas. Viss är jag om, att det gjorts så godt, som göras kan; men just därför att jag är viss om den saken, betyder för mig så mycket mera hvad jag måste anse oantagligt i detta förslag. Här har redan exempelvis anförts en krets, och jag skall åberopa samma exempel: då Kristianstad slagits samman med Engelholm och alla småstäder på västkusten ända upp till Strömstad, så synes mig ett sådant förslag bestämdt kritisera sig själf.

Vidare kan det icke förnekas, att konstitutionsutskottets förslag i det nämnda hänseendet alldeles bestämdt försvagar effekten och gagnet af den proportionella valmetoden, hvilken ju får sin bästa tillämpning i större valkretsar och ej gärna kan användas annat än i nödfall, där blott tre riksdagsmän skola väljas.

Slutligen kan jag icke anse annat än som en brist i detta utskottets förslag, att man redan nu ger stadsvalkretsarna tio representer för mycket.

Jag vill nu öfvergå till herr vice talmannens nyss framställda yrkande. Kammararens enstämmiga bifall till herrar Östbergs och Hugo Tamms motion angående inkomstskatten har visat, att vice talmannens förslag i och för sig har kammararens sympatier: och jag tviflar icke på, att alla röster i kammaren skulle ges åt det yrkandet, såvida man hade förhoppning om, att detsamma skulle vinna bifall äfven af Andra Kammararen. Att ett sådant bifall *icke* i år kan erhållas, därpå tviflar väl ingen i dag, om han än tviflade därpå för några dagar sedan. Men jag tror icke heller, att man har anledning hoppas att kunna genomdrifva det yrkandet i Andra Kammararen ens under den närmaste framtiden. Jag tror icke därpå, vare sig jag tager till utgångspunkt Första Kammararens kraft att drifva igenom något eller Andra Kammararens kraft att stå emot.

Herr vice talmannen sade, att han och hans medmotionärer icke önskat lägga hinder i vägen för den föreslagna rösträttsförändringen. Jag tror icke, att här finnes någon, som velat sätta i fråga, att en sådan önskan skulle hafva funnits. Men en sak är hvad herrarna ha önskat, och en annan sak är hvad som i allt fall skulle blifva

förhållandet. Herrarna ha icke önskat att hindra ett positivt beslut vid denna riksdag i rösträttsfrågan; men för min del är jag öfvertygad om, att ett bifall till det ifrågavarande yrkandet faktiskt skulle hindra sådant.

Om utsträckning af den politiska valrätten m. m.
(Forts.)

Men, säger man, hellre då låta frågan för i år förfalla. Hvarför vill jag icke vara med om detta? Jo, skälen äro tre.

Först och främst anser jag det ligga verklig vikt på, att ett positivt resultat vinnes vid denna riksdag — att vi i år komma, om icke till hvad vi anse för ett i allo godt resultat, åtminstone till ett resultat, som är bättre, än det vi kunna komma till framdeles. Ingen betviflar, att ett afslag i år skulle medföra en mycket häftig agitation i vårt land. Säger man då: »jag bryr mig icke om agitationen, jag är icke rädd för den, jag låter mig icke af någon agitation böjas eller bestämmas»; så svarar jag: ja, det är stora ord, och jag har hört sådana äfven af dem, som sedan icke kunnat så bestämdt stå vid sina ord. Och i alla fall kan väl ingen svara mer än för sig själf. Man skall väl ändock vara tämligen oerfaren, om man icke vet, att politisk agitation är en makt och en ganska stor makt.

Det andra skälet, hvarför jag, trots alla mina sympatier för herr vice talmannens yrkande, icke kan rösta för bifall till detsamma, är, att jag kanske icke sätter alldeles lika stort värde på det af honom föreslagna villkoret som han. *Värde* sätter jag på det, *stort värde* sätter jag på det, men kanske ändock icke fullt så stort som han. Jag tror nämligen icke på dess allt för stora effektivitet, när det gäller. Då Första Kammaren fortfarande voterar för de stora försvarsanslagen och medel härtill skola tagas, så kan Första Kammaren icke undandraga sig den för medlens åstadkommande såsom behöflig beräknade inkomstkatten. Och ännu mer, om de gemensamma voteringarna rörande den indirekta beskattningen bibehållas, så kan en förändring i denna beskattning än bestämdare framtvunga den nödvändiga, den för tillfället nödvändiga formen af inkomstkatt. Jag tror, att det syfte, som ligger i herr vice talmannens villkor, bör man söka vinna på annan väg — genom en allmänare omgestaltning af de gemensamma voteringarna; och jag tror, att det snarare är möjligt att åstadkomma en förändring på det området, om man *icke* uppställer den som villkor för rösträttsfrågans lösning.

Det tredje skälet, hvarför jag icke anser mig kunna vara med om att bidra till frågans fall i år, det är att jag kanske tillmåter det kungl. förslaget i dess hufvuddrag något större värde, än somliga bland herrarne göra.

Och så kommer jag nu till det kungl. förslaget. Om det vill jag för min personliga del säga: icke är det förslaget det, som jag önskade och ville: icke heller är det hvad Första Kammaren år 1902 i sin först antagna skrifvelse begärde. Men jag förmodar, att regeringen tänkt: man får lägga fram ett förslag med utgångspunkt i möjligheten af dess antagande i båda kamrarna.

Nu tror jag, att man kan öfverskatta, men man kan också underskatta de vid det kungl. förslaget fästade garantierna. Så

Om utsträckning af den politiska valrätten m. m.
(Forts.)

mycket synes mig emellertid vara oomtvistligt, att hade någon utaf de i Kungl. Maj:ts förslag upptagna garantierna saknats, så skulle i denna saknad sökts och funnits ett bestämdt motiv till afslag. Om man nu säger, att de icke äro mycket värda, så frågar jag: hade man sagt så, om de hade saknats? För min del säger jag, att dessa garantier äro för mig minimum af garantier: med något mindre skulle jag aldrig kunnat gifva min röst åt förslaget. Det visar ju, kan man säga, en fattigdom, att garantierna hufvudsakligen bestå, icke i kvalifikationsgrunder, utan i diskvalifikationsgrunder, men i alla fall tror jag, att de hafva sitt bestämda värde. Villkoret om fullgjord värnplikt har för mig värde, därför att det pekar på att de, som skola få rösta, skola hafva genomgått den uppfostran, som ligger i värnpliktens fullgörande. Fullgjord skatteplikt till stat och i synnerhet till kommun, med detta tillägg om tre år — vi få väl ändå medgifva, att detta är en verklig garanti, att man därigenom befrias från de slarfviga, de sämsta elementen.

Så kommer jag till den proportionella valmetoden, och om den säger jag, att den har öfverskattats och att den har underskattats. Jag tror att den har ett icke ringa värde. Först och främst har den värdet af att för vår representation lägga en rättfärdig grund. Säg icke, att detta är en abstraktion eller att det är en blott teori! Rättfärdigheten är aldrig en abstraktion, och det är en väsentlig skillnad, om en riksdagsordning hvilat på en rättfärdig grund eller på en orättfärdig. Jag tror att den proportionella valmetoden har vidare det värdet, att den kan blifva uppfostrande för särskildt de konservativa och moderata valmännen, uppfostra dem till politisk vakenhet och till ett samvetsgrant iakttagande af sina skyldigheter, tvinga dem att verkligen enas och enigt arbeta. Vidare kan det ju omöjligen förnekas, att den proportionella valmetoden bereder och bevarar åt minoriteten en rätt. Vid majoritetsval i emans-kretsar har ju minoriteten absolut intet inflytande. Det kan icke bestridas, att den proportionella valmetoden gifver åt minoriteterna inflytande. Detta har sitt värde nu, och det kommer att få än större värde i framtiden. Ty ingen lärer väl tvifla därpå, att utvecklingen åtminstone ännu under rätt många år kommer att gå i en demokratisk linje, att alltså allt mer och mer under en period de konservativa och moderata valmännen komma att bilda minoritet, och då får den proportionella valmetoden från konservativ och moderat synpunkt ett större värde med åren som gå. Att den har ett sådant värde i konservativ eller moderat mening, det känna dess motståndare på vänstersidan ganska väl. Det är nog icke tillgjordhet, när allt hvad radikaler och socialister heter med en sådan intensiv ifver motsätta sig just denna valmetod. Jag tror, att de känna, att den har en stor betydelse gent emot deras agitationer.

Då jag nu icke tror, att det är möjligt att vid årets riksdag genomdrifva något annat förslag än det kungliga, i dess hufvudsak, och då jag anser, att vikt ligger på att ett positivt beslut fattas, så blir det i hufvudsak till det kungl. förslaget, som jag kommer att yrka bifall. Jag hemställer emellertid, att 16 § — det är Gott-

landsparagrafen — måtte i öfverensstämmelse med herr Bergs, Gustaf Axel, reservation sålunda ändras, att Gottland får tre representanter, och detta på den grund, att det proportionella valsättet icke väl låter tillämpa sig, med mindre representanternas antal är minst tre; — vidare att 23 § likaledes ändras i öfverensstämmelse med herr Bergs, Gustaf Axel, reservation, att sålunda några ord införas, hvilka tydligen blifvit förbisedda i Kungl. Maj:ts proposition och som hänföra sig till det fall, att afsägelse sker, icke vid valtillfället utan sedermera: — äfvensom att 38 § måtte affattas i öfverensstämmelse med konstitutionsutskottets förslag, hvilket bereder åt konstitutionsutskottet samma ställning till den blifvande vallagen som till grundlagen; — och slutligen att 17 § måtte ändras, hvilken fråga har något större betydelse.

Om utsträckning af den politiska valrätten m. m.
(Forts.)

Beträffande denna paragraf har herr Moberg i likhet med konstitutionsutskottet yrkat, att såsom villkor för valrätt skulle fordras att till staten erlägga direkt skatt. Detta gäller väl närmast och hufvudsakligen om de s. k. mantalspenningarna. Man kan säga, att frågan icke är af så stor betydelse, då härigenom endast omkring 120,000 valmän sättas utanför och af dessa åtminstone hälften på grund af fattigdom, understöd etc. i alla fall icke har valrätt. Men jag tror ändå, att denna bestämmelse har sitt bestämde värde, kanske framför allt därigenom, att den gifver en bättre, om jag så får säga, politisk anständighetsprägel åt förslaget, ty det kan ju icke nekas, att det ligger något verkligen motbjudande däruti, att i allmänhet valmän skola diskvalificeras, när de icke betala sin skatt, under det att andra behålla sin valrätt, fastän de aldrig kunnat underlåta att betala skatt. Det har väl också något att betyda, att människor vänjas vid den ordning, som ligger uti att betala en, om också ringa skatt.

Nu har visserligen herr justitieministern framställt två invändningar mot denna förändring, den ena att därigenom den allmänna rösträttens princip skulle hafva skjutits åt sidan. Ja, formellt och skenbart, men icke i sak, och därför tror jag icke, att denna invändning har mycket att betyda. Vidare sade herr justitieministern, att Riksdagen kunde antingen borttaga mantalspenningarna, och då vore man åter vid ett 800 kronors censusstreck, eller ock höja dem till exempelvis 5 kronor. Ja, detta, om något, är väl teoretiserande och ingenting annat, ty något sådant läser väl ingen kunna tänka inträffa. Det vore väl Andra Kammaren, som skulle göra detta. Men kunna herrarne tro, att Andra Kammaren skulle blifva till den grad konservativ, att kammaren skulle, på sätt herr justitieministern antydde, förändra skattebestämmelserna för att därigenom förlora många hundra tusen valmän? Anej, faran ligger icke där; så konservativ, så reaktionär blir aldrig vår Andra Kammare, att den tager sig för att genom förändringar af denna art beröfva sig flera hundra tusen likasinnade valmän.

Med anslutning till utskottets samt herrar Mobergs och Bergs, Gustaf Axel, framställningar anhåller jag att få yrka bifall till Kungl. Maj:ts proposition, dock med följande förändringar:

Om utsträckning af den politiska valrätten m. m.
(Forts.)

att regeringsformen §§ 49 och 53 erhålla den lydelse, som föreslagits af konstitutionsutskottet;
att riksdagsordningen §§ 16, 17, 23 och 38 erhålla följande lydelse:

§ 16.

1. Inom hvarje valkrets väljes, efter folkmängden vid början af året näst före den treårsperiod, för hvilken valen gälla, en riksdagsman för hvarje fullt tal, motsvarande en tvåhundredrettiondel af rikets folkmängd; och skola för ernående af hela antalet tvåhunderttrettio riksdagsmän de valkretsar, hvilkas folkmängd mest öfverskjuter de tal, som, efter hvad nyss är sagdt, äro bestämmande för riksdagsmännens antal inom valkretsarna, hvar för sig i ordning efter öfverskottens storlek vara berättigade att välja ytterligare en riksdagsman. Äro öfverskottstalen lika för två eller flera valkretsar, afgöres, där så är nödigt, företrädet genom lottning på sätt i § 6 mom. 7 är stadgadt. Riksdagsmännens antal må dock icke uti någon valkrets understiga tre.

2. Det antal riksdagsmän, hvarje valkrets enligt ofvan angifna grunder äger utse, fastställes af Konungen.

§ 17.

Valrätt tillkommer inom den kommun, där han bosatt är, en hvar välfredad svensk man, som är skyldig till staten erlägga direkt skatt, från och med kalenderåret näst efter det, hvarunder han uppnått tjugofem års ålder, dock ej

a) den, som står under förmynderskap eller är i konkurs-tillstånd,

b) den, som häftar för understöd, hvilket under löpande eller sistförflutna kalenderåret af fattigvårdssamhälle tilldelats honom själf, hustru eller minderårigt barn;

c) den, som icke erlagt de honom påförda utskylder till stat och kommun, hvilka förfallit till betalning under de tre sistförflutna kalenderåren;

d) värnpliktig, som icke fullgjort de honom till och med utgången af sistförflutna kalenderåret åliggande värnpliktsöfningar.

Närmare bestämmelser rörande tillämpningen af nu stadgade villkor meddelas i vallagen.

§ 23.

Är någon missnöjd med val till riksdagsman i Andra Kammaren eller sådan Konungens befallningshafvandes åtgärd, som står i omedelbart samband med själfva valet, eller vill någon klaga öfver beslut, hvarigenom af honom gjord afsägelse af riksdagsmannaupdrag ej blifvit godkänd, må han däröfver hos Konungen anföra besvär. För sådant ändamål äger klaganden hos Konungens befallningshafvande

äska behörigt protokollsutdrag, hvilket inom högst tre dagar där-
efter hör till klaganden utlämnas; och skall han, vid förlust af talan,
sist inom tio dagar efter valförrättningens slut eller, där afsägelse
ej göres vid valtillfälle, efter erhållen del af Konungens befallnings-
hafvandes beslut, sina till Konungen ställda besvär ingifva till be-
fallningshafvanden, som, på sätt i § 12 stadgas, lämnar vederbörande
tillfälle att sig förklara. Sedan den för förklarings afgifvande be-
stämda tid tilländalupit, har Konungens befallningshafvande att
besvären jämte alla målet rörande handlingar ofördröjligen till
Konungen insända, hvarefter med målet vidare så förhålles, som i
§ 12 sägs.

*Om utsträck-
ning af den
politiska val-
rätten m. m.
(Forts.)*

§ 38.

Lika med utskottets förslag.

Herr talmannen tillkännagaf, att anslag utfärdats till samman-
trädet fortsättande kl. 7 på aftonen.

Herr af Burén: Det är, herr talman, icke med frejdadt mod,
som jag i dag begärt ordet. Jag borde kanske därför tiga, men
jag anser det för min plikt som riksdagsman att i denna högviktiga
fråga icke gömma min röst bakom en tyst voteringsedel.

Jag är icke någon beundrare af den proportionella valmetoden,
men jag har den förhoppningen, att den skall vara en lämplig öfver-
gång till ett klassvalssystem, det enda, efter min uppfattning, som,
då man vill ha fram allmän rösträtt, kan tillfredsställa en konservativ
åskådning.

Jag är fullt öfvertygad därom, att de inflytelserika krafter,
som arbeta för att den progressiva beskattningen icke må komma
att beslutas genom gemensamma voteringar utan genom samman-
stämmande beslut af båda kamrarna — jag är, säger jag, öfver-
tygad därom, att dessa inflytelserika krafter kanske — och jag
hoppas det — redan till nästa riksdag skola framtvinga ett positivt
beslut i denna viktiga fråga, hvilket jag för min del anser vara be-
tydligt att föredraga framför den kombination af skattefrågan och
rösträttsfrågan, som nu föreligger. Det är alldeles uppenbart att,
då kapital utgör en ovillkorlig förutsättning för allt produktivt arbete
och då det produktiva arbetet utgör livsvillkoret för ett lands ekono-
miska bärkraft, man i alla kretsar och i synnerhet från arbetare-
håll måste inse att arbete och kapital äro tvillingsyskon, och för-
stå att kapital icke kan åstadkommas utan arbete och att tvärtom
arbete icke kan åstadkommas utan kapital. Brist på kapital skapar
brist på arbete. Mer än andra länder och för att med dem kunna
konkurrera är vårt land i behof af kapitalbildning. Det bör sålunda
vara klart för hvar och en, som vill se, att man bör noga akta sig
för att genom för höga direkta skatter framkalla ett tillstånd, hvar-
igenom kapitalet rymmer sin väg, det produktiva arbetet förhindras,
arbetsförtjänsten afstänges och landet därigenom utarmas. Jag hyser

Om utsträckning af den politiska valrätten m. m.
(Forts.)

således ingen fruktan för att denna skattefråga inom den närmaste framtiden på ett tillfredsställande sätt blir löst utan nämnda kombination.

Det har sagts, att om man kunnat ana, att en sådan kungl. proposition skulle framkomma som den i år, så skulle man år 1902 hafva gifvit sin röst åt konstitutionsutskottets förslag. Ja, mina herrar, i detta förslags fall 1902 har jag ingen del, men detsamma säga kanske dessa män om några år, om ett nytt ännu längre gående rösträttsförslag då framkommer: hade vi anat, att ett sådant förslag skulle framkomma, så skulle vi hafva röstat för det nu föreliggande förslaget. Jag vill icke afvakta en sådan eventualitet; jag vill icke bära ansvaret för att nu icke göra allt för att få ett positivt beslut till stånd, och jag ber därför, herr grefve och talman, att få ansluta mig till det förslag, som den föregående ärade talaren har framlagt.

Herr Walldén: Herr grefve och talman, mina herrar! Då denna stora och högviktiga fråga förekom här den 15 maj 1902, anmälde jag till protokollet mitt instämmande i ett skrifvelseförslag, som framlades af herr Hugo Tamm och hvari yrkades, »att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes *ej mindre* låta verkställa erforderlig utredning rörande de villkor — såsom utjämning af städernas och landsbygdens representationsrätt samt proportionella val — under hvilka valrätten till Andra Kammaren må tillerkännas hvarje till 25 års ålder kommen svensk man, som i vissa hänseenden, i fråga om värnplikt och skatteplikt, fullgjort sina åligganden till samhället och icke saknar sådana kvalifikationer, som angifvas i 26 § riksdagsordningen, *än äfven* till Riksdagen, helst ej senare än år 1904, inkomma med det förslag, hvar till denna utredning kan gifva anledning». Då detta yrkande icke kom med i den slutliga omröstningen, var jag bland de 83 ledamöter af denna kammare, som röstade för bifall till det af herr Billing afgifna skrifvelseförslaget, i hvilket först erinrades om att enighet kunnat vinnas endast därom, att valrätt borde inträda först vid 25 års ålder, under förutsättning att vederbörande icke uraktlätit sina åligganden i afseende på värnplikt och skatteplikt, och som för öfrigt innehöll framställning om en undersökning, vid hvilken bland annat borde komma under bedömande, »huruvida en reform af landets representation skulle hellre än på ändring i gällande censusbestämmelser kunna, med upphäfvande af den olika representationsrätten för stad och land, grundas på allmän rösträtt i förening med införandet af en proportionell valmetod».

På denna ståndpunkt står jag fortfarande. Jag har icke funnit något, som kunnat förändra min åsikt om riktigheten af grunddragen i det program, jag tillätit mig åberopa. Snarare motsatsen, ty två omständigheter hafva under tiden tillkommit. Den ena är den, att här föreligger ett efter omsorgsfull utredning utarbetadt, synnerligen väl genomtänkt och i tekniskt afseende fulländadt förslag till vallag med tillämpning af en proportionell valmetod. Det har därigenom visats, att det är en praktisk möjlighet att äfven i vårt land åstad-

komma ett sådant valsätt. Den andra omständigheten är den, som af en föregående talare redan blifvit berörd, nämligen att det största och bittraste motståndet mot detta förslag reses just bland socialister och dem närstående radikaler, en omständighet som synes mig vara af icke ringa betydelse vid denna frågas bedömande.

Såvidt jag för min del kan finna, är det föreliggande kungl. förslaget ett godt förslag och, med möjligen en eller annan modifikation, fullt acceptabelt. Det sysselsätter sig icke med små lappningsförsök, det inbjuder icke till att taga små steg, som snart ovillkorligen måste åtföljas af flera och föra, man vet icke hvart, utan det ställer frågan på dess rätta plats, inför stora synvidder och inför ett slutligt afgörande för en längre tid framåt. Enligt mitt förmenande hör reformen af den politiska rösträtten icke till sådana, med hvilka man ständigt kan gå och småsyssla, utan har man en gång funnit, att tiden för en sådan reform är inne, är man öfvertygad om att den bör och måste göras, så bör den också göras så, att den icke blott tillfredsställer de ofrånkomligaste krafven för stunden.

I detta afseende går nu Kungl. Maj:ts förslag så långt, som med rimlighet kan fordras, och bör därför tillfredsställa de mest vidtgående anspråk. Ty oaktadt de nödvändiga inskränkingar och villkor för rösträtten, som förslaget uppställer, nämligen beträffande ålder samt skatte- och värnplikt, och äfven om, såsom af en föregående talare yrkades, man skulle gå med på förslaget om att fordra direkt skatt och således icke lämna rösträtt åt de från mantalspenningar befriade — äfven med alla dessa undantag höjes dock i ett enda slag landets valmanskår från 382,000 till 900,000, hvilket innebär, att då nu, om jag icke misstager mig, endast hvar femtonde af landets 5,000,000 invånare äger politisk rösträtt, sådan skulle komma att åtnjutas af något mindre än hvar femte. Detta är ju en så vidsträckt rösträttsutvidgning, som torde kunna begäras.

Detta å ena sidan.

Å andra sidan har bredvid densamma ställts en valmetod, den proportionella, som i min tanke är i sig själf så rättvis och riktig, att den borde blifva framtidens allmänna. Huruvida nu denna valmetod kan blifva hvad man kallar en garanti, en garanti nämligen mot en ensidig sammansättning af Andra Kammaren eller mot att en enda klass skulle komma till makten, det är ju omöjligt för vare sig mig eller någon annan att förutse, ty det beror på den energi och den samhällighet, som kommer att utvecklas af de konservativa och de moderata, för att förverkliga de möjligheter, som det proportionella valsättet innebär. Och det vågar jag påstå, att intet annat valsätt innebär så stark möjlighet för minoriteten att göra sig gällande, som just detta proportionella valsätt — hvarken någon konstlad klassindelning eller några gruppval, icke heller några sådana valgeometriskas funderingar, som kunna göras att dela valkretsarne på ett eller annat vis för att komma till ett tillfredsställande resultat, och allra minst majoritetsval i enmansvalkretsar. Här har redan af justitieministern framhållits ett slående exempel från senaste val

Om utsträckning af den politiska valrätten m. m.
(Forts.)

Om utsträckning af den politiska valrätten m. m.
(Forts.)

i Tyskland, huru sådana här majoritetsval i enmansvalkretsar kunna slå ut. Han erinrade om att socialisterna i konungariket Sachsens 23 valkretsar icke utgjorde mer än 59 procent af de röstberättigades hela antal, men tillsatte dock 21 eller 22 af de representanter, som skulle väljas. Detta var i enmansvalkretsar. Man har andra exempel från Tysklands officiella statistik att åberopa, bland annat det, att, om man följer utvecklingen år för år, det visar sig att det blir endast ytterlighetspartierna som komma med, under det att de moderata, mellanpartierna, smulas sönder i smågrupper och komma icke till någon betydelse. Under denna agitation, detta tryck som medfölja majoritetsval, blir det par la force des choses endast ytterligheterna, som kunna göra sig gällande. Jag är således alldeles öfvertygad om, att proportionsvalen verkligen innebära möjlighet till hvad man vill och ju bör vilja, nämligen tryggande af minoritetens rätt.

Hvad nu konstitutionsutskottets förslag beträffar, skall jag icke uppehålla kammaren med någon granskning däraf; den har redan blifvit gjord af en föregående talare samt också af reservanterna på sådant sätt, att jag tror icke vidare granskning därvidlag är erforderlig. — Jag vill endast tillägga, att man här kanske icke tillräckligt framhållit att någon praktisk nytta däraf ej skulle vinnas under nuvarande förhållanden. Det kan nämligen förutsättas, att hvad man ville vinna genom denna skillnad mellan land och stad, nämligen att befria valen inom landtvalkretsarne från åtskilliga element, t. ex. socialistiska, eller sådana som icke räknas till de samhällsbevarande, det skulle man icke vinna på det sättet, ty vid granskning af de statistiska tabeller, som äro vidfogade den kungl. propositionen, finna herrarne, att i de mindre städerna öfver hufvud de elementen till antalet äro mycket små, under det de numera, sedan storindustri i så hög grad uppstått på landsbygden, där vunnit en storartad tillväxt.

Herr vice talmannen har framställt ett förslag att med rösträttsfrågan sammanfoga en skattefråga. Jag är för min del lika öfvertygad som herr vice talmannen om det i och för sig riktiga och befogade i yrkandet på att bereda grundlagsenligt skydd mot allt för tvära och hastiga omkastningar i afseende å den progressiva beskattningen, och jag är så öfvertygad om riktigheten af den saken, att jag icke kan fränsäga mig förhoppningen, att denna förändring också en gång kommer att ske, när, såsom herr vice talmannen själf antydde, man kommit till full erfarenhet om verknin-garne af den progressiva beskattningen och det gått upp för en majoritet i båda kamrarna, att ett sådant grundlagsskydd är en ovillkorlig nödvändighet för vårt näringslif, så vida det med lugn och trefnad skall kunna utveckla sig. Men detta är en sak och en helt annan är, huruvida det kan vara klokt, huruvida något kan vinnas, huruvida kanske icke snarare åtskilligt kan förloras genom att foga hop dessa frågor, så att den ena göres beroende af den andra. För min del tror jag icke mycket på värdet af sammankopplingar eller kompromisser mellan stora frågor. Den erfarenhet

vi hafva vunnit här i landet synes icke tala mycket för värdet af dylika, och jag får säga, att om man verkligen, såsom jag, vill att rösträttsfrågan vid denna riksdag löses, därigenom att till hvilande antages ett förslag, som står i öfverensstämmelse med de af 1902 års Riksdag under frågans behandling uttalade grunder, och hvilket nu blifvit af Kungl. Maj:t framlagdt, så bör man icke genom att vidhänga det förslaget andra svåra och viktiga frågor äfventyra hela frågans fall. Om nu genom Första Kammarens tillskyndelse på ett eller annat sätt frågan skulle falla vid denna riksdag, inför hvilken situation stå vi då vid en kommande riksdag? Nu har Första Kammaren efter all anledning tillfälle att öfva ett positivt inflytande på sättet för frågans afgörande. Men om detta tillfälle försummas, månne det då är så säkert, att det kommer igen? Och hvilket förslag skulle det slutligen kunna blifva, på hvilket äfven Första Kammaren nödgades ingå?

Om utsträckning af den politiska valrätten m. m.
(Forts.)

Af hvad jag nu sagt följer, att jag helst skulle vilja gifva min röst för det kungl. förslaget med den af herr Billing föreslagna ändringen i afseende å gottlänningarne och ett par öfriga, mindre betydande formella förändringar. Men jag vill erkänna, att hvad stadgandet i 17 § om mantalspenningarne beträffar, så fastän det finnes både teoretiska och politiska skäl som tala mot att taga konstitutionsutskottets förslag i denna del, är ju förändringen icke af så stor praktisk betydelse. Man har redan uppvisat, att de, som häraf skulle beröras, kunna till antalet icke beräknas till mer än 60,000, spridda öfver hela landet. Och att mantalspenningarne skulle kunna komma att afskaffas genom Riksdagens beslut, tror jag för min del icke mycket på. Herr Billing påvisade osannolikheten däraf, och jag vill därvid tillägga en erinring, att detta icke är en vanlig beskattningsfråga, utan att därtill fordras bägge kamrarnes beslut och, åtminstone enligt den uppfattning som hitills gjort sig gällande, Kungl. Maj:ts bifall.

Ehuru jag således helst skulle rösta för det kungl. förslaget, kan jag dock, i fall jag finner att herr Billings förslag har största utsikten till framgång, äfven gifva min röst åt detta.

Herr Benedicks: Orsaken till att jag i dag uppträder, är den omständigheten, att de gemensamma voteringarne icke i något förslag äro fullständigt borttagna.

Jag vill framhäfva vikten och nödvändigheten af att hvarje kammare för sig fattar sammanstående beslut rörande både *hela budgeten* och *öfver bevillningarna* jämte öfriga gemensam votering underkastade frågor. Det har i en del motioner gjorts undantag för en del af dessa saker, men det är icke tillräckligt, då de gemensamma voteringarne skulle fortfarande äga rum beträffande *utgifter*. Nu vill jag fråga eder, mina herrar, hur är det möjligt, att Första Kammaren skall kunna få sin åsikt igenom i en gemensam votering emot en enig eller till största delen enig Andra Kammare, när den blir på helt annat sätt tillsatt än den nu är? Det är ju alldeles tydligt, att då absolut icke kommer att finnas något hinder för

Om utsträckning af den politiska valrätten m. m.
(Forts.)

Andra Kammaren att icke blott göra sig till enväldshärskare, då det rör budgeten och bevillningen, utan äfven att med tumskrufven genom sin makt i afseende å skatterna, bestämma öfver Första Kammarens beslut i andra frågor. Ett sådant förhållande vore för vårt land en absolut olycka.

Vi se alldeles tillräckligt tydligt, huru det förhåller sig i den allmänna rösträttens förlofvade länder, Frankrike och Amerika. Hafva vi icke kunnat tillräckligt lära oss af hvad vi sett där, eu fullständigt korrumpierad representation; utgifter i massa för icke nödvändiga ändamål, ett ökande af statsskulden hvarje år, så att då denna, hvad Frankrike beträffar, vid Napoleon III:s fall utgjorde 8 å 9 milliarder francs, har den nu nått öfver 30 milliarder, utan att man medräknar lifräntorna, och detta likväl just under fred, om äfven efter ett stort krig? Där uppstår, oakadt landets enorma finansiella kraft, statsbrist hvarje år; ett af de senare åren steg den till 225 millioner francs. Så kunna dessa kammare där handtera landets angelägenheter! Är det bättre i Amerikas Förenta stater? Se vi icke där en korrupsion, som spridt sig från representationen ut i hela landet, där, såsom man kan säga, rättvisa i högre mening icke finnes för *alla*, åtminstone icke för dem, som icke hafva betydande tillgångar. Är det för oss exempel att taga efter? Och, mina herrar, huru skulle där hafva varit, i fall den andra kammaren haft medlet: gemensamma voteringar? Det är rent otänkbart.

Här i Sverige ha de ju varit till allra största gagn, men på den grund, att Andra Kammaren varit så sammansatt, som den varit, att dess ledamöter till stor del varit besuttne, hvarigenom en stor minoritet kunnat vinnas. På sådant sätt hafva de gemensamma voteringarne varit till nytta för oss, men med förändrade grundlagsförhållanden blefve de rent omöjliga. Då komme ovillkorligen vår representation att utgöra ett enkammarssystem i optima forma, precis på samma sätt som förhållandet är i Grekland, Serbien, Bulgarien och vårt broderland; Sverige komme precis som dessa länder att lida af enkammarssystemets följder. Huru förhåller det sig i vårt broderland med detta system? Därigenom ha, såsom redan här framhållits, sådana skatter införts, att industrien befinner sig i svårt betryck och måste emigrera. Det komme att gå med industrien hos oss på samma sätt som med biskop Brask, hvilken en föregående talare omnämnde. Han anförde det svar man kommit till honom med, att det kanske ändå icke gick så galet för biskop Brask. Ja, jag vill säga blott det, att han för tillfället räddade sitt hufvud, men fick sedan expatriera sig och dog i landsflykt. Att *det* var så lyckligt, vill jag icke påstå, men hvad jag vågar påstå, det är, att komme detta system att i Sverige införas, blefve våra näringar försatta i samma förhållanden, hvari de nu befinna sig i Norge; där få de expatriera sig, där finner industrien numera icke trefnad. Om det är lyckliga förhållanden för ett land, därom må herrarne själfva döma.

Här har talats om att enligt den skrifvelse, som för ett par år sedan framfördes, representationsförslaget skulle vara sådant,

att de nu representerade bibehölles vid skäligt inflytande på landets angelägenheter. Ja, är det fallet? Anse ni, mina herrar, det vara iakttaget med förslaget om dessa proportionella val? Antag det då! men i alla händelser antag det icke utan sådana villkor, att den själfständiga faktorn inom svenska representationen äfven förblir själfständig, och det är af farhåga, att så icke kommer att blifva, som jag, herr greve och talman, yrkar afslag.

Om utsträckning of den politiska valrätten m. m.
(Forts.)

Herr Fahlbeck: Det betänkande, som ligger inför oss, har i dag af en talare redan erhållit vitsord att vara ett godt och i många afseenden förtjänstfullt arbete. Jag skall i allt underskrifva detta. Men lika litet som denne talare kunde godkänna det och därtill yrka bifall, lika litet kan jag göra det, och de skäl han anförde, finner jag för min del fullkomligt giltiga. Jag skall icke upptaga tiden med att upprepa dem.

De yrkanden, som här föreligga, hvilka verkligen täfla om kammarens röster, äro de båda som framlagts, det ena af vice talmannen, det andra af herr Billing. Först nämnda förslag innefattar ett villkor, som helt visst ingen i denna kammare icke med största nöje skulle underskrifva och fasthålla — därest det icke hade sådana följder, som det sannolikt har. Ingen i denna kammare vill, att de gemensamma voteringarne skola på nu rådande sätt få afgöra äfven i fråga om den nya inkomstskatten eller den progressiva skalan. Genom ett misstag, kan man säga, har denna skatt kommit att falla under gemensam votering. Det är icke mer än i sin ordning, att detta misstag rättas. Men att nu fasthålla detta yrkande såsom villkor för rösträttens utvidgning är icke möjligt. Jag trodde själf för några veckor sedan att det låte sig göra, men konstitutionsutskottets här föreliggande betänkande, uti hvilket blott reservanter från denna kammare uttalat sig för ifrågavarande villkor, men ingen enda från Andra Kammaren, har öfvertygat mig om omöjligheten af att nu genomdrifva detsamma. Man står då inför det alternativet att å ena sidan icke erhålla vare sig det ena eller det andra, hvarken ett rösträttsförslag eller ifrågavarande inskränkning i de gemensamma voteringarne, och å andra sidan att få ett rösträttsförslag med uppgifvande för tillfället af nämnda villkor. Jag är för min del icke längre tveksam, hvad väg jag skall följa. Jag släpper aldrig krafvet, att ifrågavarande inkomstskatt liksom öfver hufvud taget alla våra direkta skatter skola undandragas den gemensamma voteringen, och jag hoppas, att när en gång det lappverk, vi i detta hänseende nu äga, skall ersättas med en organisk lag, den skall få karaktären af allmän civillag. Det vore icke mer än regeringens plikt, synes mig, att här gripa in, så att från dess sida ett förslag af denna innebörd nästa år kunde föreligga. Det skulle då hafva utsikt — jag är öfvertygad därom — att bifallas äfven af Andra Kammaren.

Men att nu uppställa detta såsom oefftergiftigt villkor för rösträttsförslaget är detsamma som det senares fall, och inför en sådan eventualitet ryggas jag tillbaka. Jag anser det nämligen vara af så stor vikt, att nu ett förslag härutinnan godkännes, att för det

Om utsträckning af den politiska valrätten m. m.
(Forts.)

måste alla andra betänkligheter vika. Anledningarne till, att jag fäster denna vikt vid att nu ett rösträttsförslag blir antaget, äro följande. Först och främst att i annat fall den oro och agitation, som nu existera, komma att fortfara. Dock icke därför fruktar jag agitationen, att den är obehaglig och kan skrämman oss — jag tror icke, att någon låter skrämman sig däraf — utan, mina herrar, emedan den hindrar oss från att lämna dessa ofrukthbara, politiska strider för att öfvergå till det ekonomiska och kulturella utvecklingsarbete, som vårt land och vårt folk i så hög grad behöfva. Detta var en anledning. Den andra är den, att skulle förevarande förslag falla i denna kammare, komme de proportionella valen — jag är därom förvissad — för all framtid att jordas; och jag håller nu på de proportionella valen, såsom jag redan vid remissen af den kungl. propositionen hade tillfälle förklara. Icke äro de proportionella valen idealet; långt därifrån. Det finnes andra författningsändringar, som jag hellre skulle se genomförda samtidigt med en rösträttsutvidgning, men i detta fall gäller såsom så ofta, att det bästa icke får slå ihjäl det bättre. I närvarande stund hafva vi icke något bättre att tillgripa för att få öfvergången så mild som möjligt är. Man skall nämligen se dessa proportionella val mot bakgrunden af den enorma rösträttsutvidgning, som enligt förslaget skall äga rum, och hvarigenom valmanskåren tredubblas. Man måste då vara betänkt på att skaffa en anordning, hvarigenom förutvarande valmanskår icke drunknar i den nya. Detta är de proportionella valens betydelse och — rättvisa. Ty i denna punkt kan man tala om rättvisa, rättvisa nämligen mot nuvarande innehafvare af valrätt till Andra Kammaren, så att de icke utestängas från allt verkligt inflytande på valen. Vi måste nämligen tänka oss, om denna rösträttsutvidgning kommer till stånd, att i hvarje valkrets antalet valmän fördubblas eller tredubblas, och huru skall det under sådana förhållanden vara möjligt för de gamla valmännen att göra sig hörda eller att få samma eller likartade representanter som de, hvilka nu fylla Andra Kammaren. Det kan jag icke förstå. Uppenbart synes mig vara, att Andra Kammaren kommer att totalt förändra utseende, och det är ett sådant språng, man bör söka förhindra.

Helt visst kunna mångahanda invändningar göras mot proportionella val; själf har jag tidigare gjort sådana, och, jag upprepar det, de äro intet ideal, men man bör taga hvad man kan få. Bland annat har sagts, att detta valsätt blir mycket svårt, och vidare innebär ett sådant partivälde, att det blott därför borde förkastas. Jag medgifver, att det icke blir lika lätt som nu att välja riksdagsmän, men, mina herrar, det är hög tid för det svenska folket, särdeles dess konservativa och moderata element, att något vakna upp ur den säkerhetssömn, i hvilken de befinna sig. Man har tryggt sig mest vid en författningsbestämmelse (R. O. § 14) och menat, att med den går allt bra af sig själf. För framtiden blir det icke så. Vid sidan af författnings bestämmelser om valrätten måste finnas ett lefvande politiskt lif, som fyller ut dessa och låter paragraferna funktionera på tillfredsställande sätt. Det är med detta som i

Om utsträckning af den politiska valrätten m. m.
(Forts.)

afseende å landets försvar. Det består af två delar, det fasta försvaret och det rörliga. Det fasta, återfördt till förevarande fråga, det är paragraferna, det rörliga det är de politiska partierna. Vi hafva litat mest på det fasta hittills; nu gäller det att mobilisera det rörliga försvaret, och detta tillkommer de nya stora partibildningar, som måste skapas för att leda valen i de särskilda länen. Och jag tror icke, att vi behöfva frukta dessa partibildningar, ty deras uppgift blir icke såsom vid majoritetsval att krossa och undantränga minoriteterna, utan att hvar för sig, majoritet och minoritet, må ernå hvad de efter sin storlek böra få. Jag upprepar det; detta blir en väckelse, och det är det som behöfves, och som kommer att lända icke blott vederbörande partier utan äfven landet i dess helhet till stort gagn. Det är min uppfattning.

Vidare har anförts, att detta valsätt skulle vara så utomordentligt ohistoriskt, på det sätt nämligen att här inkommit något, hvartill i det föregående icke fanns någon motsvarighet eller något uppslag. Javäl, jag medgifver, att i afseende å *valsättet* det blir en stor nyhet, dock icke absolut, ty i de större städerna hafva åtminstone listval förekommit. Men en annan sak åter är: skulle man taga rösträttsutvidgningen utan proportionella val, finge man, kan jag säga, en alldeles ny af andra element sammansatt Andra Kammare, och detta vore en annan ännu större nyhet. Man glömmer att beakta *representationens sammansättning*; den blefve utan de proportionella valen komplett ny, och det är ännu mer ohistoriskt, ett ännu större språng än hvad en förändring i valsättet innebär.

Sist och slutligen, om det efter en tid skulle visa sig, att dessa proportionella val icke skulle funktionera så, som man hoppats, eller om de skulle i längden blifva allt för besvärliga, hvad är då lättare än att öfvergå från denna metod till enmansvalkretsar? Det gäller nämligen i fråga om institutioner och rättssedvänjor alldeles detsamma som i fråga om moder; människan tröttnar på ett och längtar efter ett annat. Jag kan tänka mig denna möjlighet, men då är ingen reform lättare att genomföra än en återgång till enmansvalkretsar och majoritetsval. Då har emellertid det proportionella valsystemet gjort sin tjänst; det har förmildrat öfvergången, från den nuvarande begränsade valrätten till den allmänna och samtidigt bidragit till folkets politiska uppfostran. Dessa stora massor, som nu kallas in, hafva då fått en viss känsla af politiskt ansvar, och detta, mina herrar, är i och för sig en så stor och viktig sak, att blott det bör göra de proportionella valen önskvärda.

På nu anförda skäl tillåter jag mig yrka bifall till herr Billings förslag.

Herr Berg, Gustaf Axel: Då jag haft tillfälle att i denna fråga uttala mina åsikter såväl i en reservation vid 1902 års riksdag som inom kommittén för proportionella val och nu slutligen såsom reservant till utskottets betänkande, skulle det kunna vara öfverflödigt att vidare framhålla min mening i den viktiga frågan, och jag skall icke heller göra det på något mera omfattande sätt,

Om utsträckning af den politiska valrätten m. m.
(Forts.)

men det har under diskussionen blifvit fällda några yttranden, som göra, att jag har ansett mig böra framhålla ett par synpunkter.

Jag skall då be att först med några ord få till bemötande upptaga det yrkande, som framställdes af herr vice talmannen, min högt ärade vän, hvilken uti en motion, undertecknad jämväl af flera andra motionärer, uppställt ett villkor, som man ansett sig böra fatta vid ett bifall till den kungl. propositionen. Jag ber därvid att få säga, att jag anser, att själfva det önskemål, som sålunda blifvit framhållet, icke kan anses annat än synnerligen önskvärdt. Och jag anser, att vi i det hänseendet gjort hvad vi kunnat, då vi slutit oss till den af herrar Hugo Tamm och Östberg framlagda motionen. Men jag anser tillika, att det ingalunda är nödvändigt att uppställa detta önskemål — den ifrågakända reformen i skattelagstifningen — såsom ett oeftergiftigt villkor för bifall till den kungl. propositionen, ty jag tror, att de proportionella valen skola verka så, att vi kunna utan fruktan gå till mötes de nya förhållandena. Den ifrågasatta bestämmelsen har vidare, så vidt jag kan förstå, icke alls något organiskt sammanhang med en valrättsreform. Frågan om valrätten afser att bestämma af hvem och huru valrätten till Andra Kammaren bör utöfvas, men den har icke att ingå i något bestämmande af grunderna för gemensamma voteringar eller hur lagar i öfrigt böra stiftas.

Jag ber vidare att få säga, att efter mitt förmenande rätta tillfället, då man kunnat framställa förslag om en sådan bestämmelse som den ifrågavarande för att tagas i betraktande i sammanhang med en rösträttsreform, detta tillfälle har blifvit försummadt — icke en gång utan två gånger. Det försumrades första gången 1902, då inkomstskattelagen antogs. Hade man ansett, att inkomstskattelagen ovillkorligen borde påkalla en sådan ändring i grundlagen som den nu ifrågavarande, hade man då bort göra framställning därom. Men detta gjorde man icke, och det på skäl som nog kammaren väl känner. Andra gången försummade man detta tillfälle vid rösträttsfrågans behandling vid 1902 års riksdag. Visserligen har den högt ärade vice talmannen sagt, att vid denna behandling markerades skattefrågan mycket kraftigt, men jag kan för min del icke ingå på detta påstående, och det af det skälet att, såsom vi alla minnas, vid denna frågas afgörande här i kammaren majoriteten slöt sig till det af herr Billing framlagda förslaget; och huru noga man än granskar detta förslag, återfinner åtminstone jag icke något som ger anledning till uppställandet af oftanämnda villkoret.

Herr vice talmannen uppläste vissa delar af detta förslag. Det kan ju hända, att hvad han läste upp icke af mig uppmärksammades tillräckligt, men jag skall be att för hvilket fall som helst få påpeka, i hvilka hänseenden man då ansåg, att en undersökning af frågan borde vidtagas. »Vid en sådan undersökning» — heter det — »synes äfven böra komma under bedömande, huruvida en reform af landets representation skulle hellre än på ändring i gällande censusbestämmelser kunna, med upphäfvande af den olika representationsrätten för stad och land, grundas på allmän rösträtt i förening med in-

förändret af en proportionell valmetod, anordnad vare sig med medelbara eller omedelbara val, eller med tillämpning af graderad röstskala, eller andra bestämmelser, som må vara ägnade att åt de nu representerade bibehålla ett skäligt inflytande på afgörandet af landets angelägenheter.»

Om utsträckning af den politiska valrätten m. m.
(Forts.)

Hvarför nämnde man icke då skattelagarne? Skulle man nu vilja göra gällande, att man inbegrep dem i dessa »andra bestämmelser», tillåter jag mig påpeka, att man då åtminstone icke fäste tillnärmelsevis så stort afseende som nu vid denna garanti, som man vill göra till ett *conditio sine qua non*. Man kan icke säga annat än att kammaren, ifall den nu verkligen anser, att rösträttsreformen fordrar vidhängande af ett sådant villkor som nu är föreslaget, då underlät att begagna det andra rätta tillfället för att göra en framställning i det afseendet. Det var herr Billings förslag, som då antogs. Det var icke herr Tamms förslag som då vann majoritet.

Nu ha här, herr grefve och talman, framhållits farhågorna för följderna af ett antagande af det kungl. förslaget, farhågor, som målats med de svartaste, bredaste färger speciellt af en talare på älfborgsbänken, som påstod att antagandet af Kungl. Maj:ts förslag utan detta af herr vice talmannen m. fl. framställda villkoret skulle åstadkomma ödeläggande af hela vårt näringslif. Och vidare sade samma talare, att, då alla andra kulturfolk sökt motvikt mot den allmänna rösträtten, vi äfven måtte göra det. Ehuru det skulle äfven för mig hafva ett visst intresse att upptaga till bemötande den statsrättsliga sammanfattning denne talare gjorde — ty äfven jag har något sysselsatt mig med denna fråga —, vill jag dock icke besvära kammaren härmed, men jag ber att få säga, i fråga om detta svartmåleri, att det var gjordt med matta färger i jämförelse med alla de fasor och alla de olyckor, som bebådades vid antagandet af det nuvarande representationsskicket. Då målades ännu större faror af ett sådant antagande, och jag undrar, om verkligheten har bekräftat all den fruktan för framtiden, som man sålunda då från så många håll hyste. Man yttrade vid det tillfället bland annat sina farhågor beträffande de gemensamma voteringarna, och man frågade: skall Första Kammaren med sina 150 ledamöter kunna i detta hänseende bestå emot Andra Kammaren med dess mycket större numerär? Ja, vi se, om den farhågan varit på något sätt befogad. Är det icke Första Kammaren som ofta går vinnande ur de gemensamma voteringarna, och äfven om det finnes undantag, så kan man väl icke fordra, att Första Kammarens mening skall göra sig gällande i alla frågor, som äro underkastade sådan votering.

Vidare sade man, att Andra Kammaren med sin öfvervikt skulle komma att undertrycka utvecklingen af kulturella frågor. Man trodde icke, att det skulle finnas intresse där att göra uppoffringar för sådana ändamål, men jag frågar: har den farhågan bekräftats? Hafva icke tvärtom kulturella frågor varit omhuldade äfven i Andra Kammarerna på det hela taget ganska varmt under hela denna långa tid? För min del är jag lifligt öfvertygad, att majoriteten i Första och Andra Kammaren, den senare äfven med de förutsättningar, som nu

Om utsträckning af den politiska valrätten m. m.
(Forts.)

betingas af det kungl. förslaget, alltid skall komma att representera en rättvis och förnuftig lagstiftning. Och jag är lika öfvertygad om att äfven hos de nya klasser, som man nu har för afsikt att insläppa för deltagande i lagstiftningsarbetet, skall finnas känsla af rättvisa och billighet och en känsla af ansvar, som ökas, när de träda in inom Riksdagens dörrar.

Om jag i detta hänseende skulle tillägga något, och det bör jag nog göra för att freda min öfvertygelse, är det, att jag är förvissad, att vi gå framtiden långt säkrare och tryggare till mötes med en Andra Kammare sammansatt enligt Kungl. Maj:ts proposition och utan detta skattevillkor, som man här har önskat få genomfördt, än efter genomförande af skattevillkoret med en Andra Kammar med enmansvalkretsar och allmän rösträtt.

Jag hade tänkt mig att möjligen yttra något i fråga om verkan af de proportionella valen, men flera föregående talare hafva i det hänseendet på ett så utförligt sätt yttrat sig i detta hänseende, att jag icke därmed vill upptaga tiden, utan endast ber att få upptaga till bemötande ett par fällda yttranden och möjligen därutöver tillägga något.

Det har sagts, att den proportionella valmetoden icke skulle lämpa sig för vårt land och våra förhållanden, för vår vidsträckta och stora yta. De långa afstånden skulle utgöra ett hinder för en sådan anordning. Landsbygdens valmän skulle icke komma att deltaga i valen så allmänt som städernas. Men då ber jag att få säga två saker. Först och främst är det icke för närvarande så stor skillnad mellan landsbygdens deltagande i riksdagsmannaval och städernas som man synes antyda. Statistiken för år 1902 angående allmänna valen till Andra Kammaren visar nämligen, att på landet deltog 42 % och i städerna 64 % af valmännen. Få vi ett valsystem sådant som Kungl. Maj:t föreslår, så få vi på samma gång rättighet att dela valdistrikten i flera mindre distrikt, rättighet att dela en kommun i 2, 3, 4, 5 à 6 distrikt, eller huru många som helst, blott man kan få organiserad valnämnd för hvarje distrikt — och då blir lättheten för landsbygden ännu större att kunna deltaga i valen än hvad nu är förhållandet.

Det var en ärad talare, höfdingen för Skaraborgs län, som klagade, bland annat, däröfver att Konungens befallningshafvandes yttranden angående detta förslag icke blifvit infordrade. Att infordra Konungens befallningshafvandes yttranden öfver grundlagsförslag — och något annat föreligger icke nu — brukar väl icke förekomma, men jag tror, att om den ärade talaren fått anledning att afgifva yttrande och ingå i ännu närmare granskning af förslaget till vallag, skulle hans motvilja mot detsamma icke vara så stor, som nu är förhållandet.

Han talade om huru svårt det skulle vara att bibringa valmännen någon kunskap om de proportionella valen och gjorde än den ena, än den andra anmärkningen. Han anförde såsom exempel att, om en valman skulle dela sin röst, behöfde han begagna, om jag hörde rätt, ända till fyra decimaler för att komma till rätta

med hvad det betydde. Men hvad säger förslaget till förordningen angående proportionella val? Där är saken så enkel att, om man stryker under ett namn på röstsedeln, får kandidaten en röst. Stryker man under två namn, får hvar och en af de sålunda utmärkta kandidaterna $\frac{1}{2}$ röst, stryker man under tre namn, får hvar och en $\frac{1}{3}$ röst, stryker man under fyra namn, får hvar och en $\frac{1}{4}$ röst o. s. v. Så enkelt är det; så att valmannen behöfver icke några decimaler för att räkna ut den saken, om man icke vill göra det krångligare än det i verkligheten är.

Man har sagt, att proportionella val till Andra Kammaren skulle äfven medföra en framtida och snar bestämmelse om införande af proportionella val till Första Kammaren. Denna slutledning kan jag icke förstå. Tanken därpå har icke omfattats med något allmänna intresse ens från Andra Kammarens sida; och dessutom, är det icke så, att vi nu öfver 30 år haft olika valmetoder till Andra och Första Kammaren, och hvarför skulle då införande af proportionella val till Andra Kammaren ovillkorligen medföra införande af proportionella val till Första Kammaren? Det är skräm-skott, mina herrar, och ingenting annat.

Innan jag går in på frågan om enmansvalkretsar, med majoritetsval och allmän rösträtt, skall jag be att få framlägga några siffror huru proportionalitetsmetoden med nuvarande censusbestämmelser skulle, om man tager hänsyn till de inom hvar län (länet betraktadt såsom en krets) afgifna röster, hafva verkat vid 1902 års val till Andra Kammaren. En af våra mest framstående matematici har för en eller annan månad sedan företagit en utredning i den vägen. Han har begagnat den proportionella valmetoden enligt d'Hondts regel — densamma som är använd i det kungl. förslaget till vallag — och gjort denna uträkning beträffande 191 valkretsar i landet. som nu för närvarande hvar för sig hafva att utse en riksdagsman. Därvid har han kommit till det resultatet, att landtmannapartiet, som 1902 erhöll 101 platser, skulle, om man användt den proportionella valmetoden på nyss antydda sätt, hafva erhållit 92. Samlingspartiet, som erhöll 89, skulle, om man begagnat sig af nämnda proportionella metod, hafva erhållit 94, och de fristående eller hvad nämnde författare kallar stänkröster, som erhöello en plats, skulle hafva erhållit 5. Såsom valmans kåren för närvarande är sammansatt, skulle denna valmetod således icke på något mera genomgripande sätt hafva verkat rubbning.

Gör man en jämförelse mellan å ena sidan proportionella val, sådana de äro af Kungl. Maj:t föreslagna, och å den andra val i enmansvalkretsar med majoritetsval och allmän rösträtt, bör man äfven lyssna till denne matematiker, som särskildt ägnat sitt studium åt dessa förhållanden. Det är en tafla för framtiden som han upp-rullar, ifall man nämligen skulle omfatta tanken på enmansvalkretsar och allmän rösträtt. »Så snart ett parti befinner sig i afgjord majoritet» — säger nämnde författare, professor Charlier — »erhåller det vid en uppdelning af valområdet i enmansvalkretsar betydligt mera än vid en proportionell fördelning af platserna. Uppgår det ena

Om utsträckning af den politiska valrätten m. m.
(Forts.)

Om utsträckning af den politiska valrätten m. m.
(Forts.)

partiet till en betydande majoritet af valmännen, öfverstigande ungefär $\frac{2}{3}$ af hela antalet, så blir minoriteten i det närmaste ej alls representerad i riksdagen.» Här får man en framtidsbild, hvart det skulle leda, om man toge enmansvalkretsar och utvidgade valmanskåren genom allmän rösträtt.

Ja, mina herrar, jag har också en viss skyldighet att yttra mig om 17 §, om skatteplikten, då jag har en från utskottets majoritet i det hänseendet afvikande mening. Jag har redan vid 1902 års riksdag framhållit min ståndpunkt i detta hänseende sålunda, att jag anser nog att fordra, för att en valman skall få deltaga i sitt samhälles funktioner för val af riksdagsman, att han icke brister uti fullgörande af någon skyldighet mot detta samhälle, som honom åligger, och jag står således fortfarande kvar på samma ståndpunkt och skall naturligtvis vid votering i främsta rummet sluta mig till ett yrkande i sådan riktning. Men om detta yrkande icke skulle hafva utsikt att vinna framgång i denna kammare, kommer jag att sluta mig till herr Billings förslag. Det ligger enligt min öfvertygelse stor vikt därpå att icke försumma tiden, som nu erbjudes, utan nu antaga ett förslag, som bör vara acceptabelt både för Första och Andra Kammaren.

Herr Moberg: Genom ett oblidt ödes skickelse var jag för två år sedan, då rösträttsfrågan förekom i kammaren, förhindrad att därvid yttra mig — ett oblidt ödes skickelse så att förstå, att det nämligen skulle hafva varit högligen önskvärdt för mig, som deltagit i utskottets förhandlingar och mot betänkandet afgifvit min reservation, att få tillfälle i kammaren yttra mig och äfven därvid särskildt framhålla den förändrade ställning som jag i frågan intagit. Jag har nämligen vid föregående tillfällen, då frågan om utsträckt rösträtt till Andra Kammaren förekommit i kammaren, ställt mig afvisande mot de framförda förslagen. Jag har därvid icke låtit mig ledas hvarken af afvoghet eller missunnsamhet mot de rösträttslösa. Nej. Jag skulle fast hellre, med den erfarenhet jag under min ämbetsmannaverksamhet vunnit därom, att rättrådighet och laglydnad och offervillighet kunna vara att finna likaväl bland de under som öfver strecket stående, gärna velat unna dem en rättighet, som vi alla skatta högt. Men min erfarenhet har lärt mig, att den stora massan är så lätt att leda och att den, i saknad af de förutsättningar, som äro nödvändiga för att bedöma allehanda lösligt tal, gärna hemfaller under agitatorers inflytande, hvartill kommer en inrotad misstro till hvad man kallar öfverklassen, hvilket emellertid mången gång kan förklaras, då man ser huru många af dem, som klifva upp på arbetarnes axlar, sedan glömma, hvilka de hafva att tacka för upphöjelsen. Denna erfarenhet i förening med ett konservativt sinnelags naturliga motvilja mot alla språng ut i det ovissa, som kunde äfventyra den lugna utveckling vårt fosterland under en lång följd af år åtnjutit, har ställt mig afvisande mot de framlagda rösträttsförslagen.

Men tiderna hafva förändrats eller, rättare sagt, utvecklats sig

Om utsträckning af den politiska valrätten m. m.
(Forts.)

så att, såsom mig synes, man måste fråga sig, om de gamla skälen längre få bestå gentemot andra skäl, som mana därtill att framför allt akta uppå det mål, som är för landet dyrbarast, nämligen värnandet af frihet och oberoende. Det är lättare att förstå än att här uttala, hurusom tecken tyda därpå, att den dagen kanske icke är så långt aflägsen, då vi icke längre få, allt efter det konservativa eller liberala sinnelaget, afhandla våra konstitutionella angelägenheter, utan den dagen kanske stundar, då det icke längre är fråga om, hvem som skall hafva rösträtt inom Sveriges land utan om öfver hufvud taget någon rösträtt alls skall finnas för svenska medborgare i ett fritt land. Det är känslan däraf, som tvifvelsutän manat fram den försvarsvänliga vind, som börjat blåsa rundt omkring Sveriges landamären, bebådande för fosterlandsvännen gryningen till en ny, ljusare dag. För att stärka, underhålla och nära detta nyvaknade lif har det synt mig nödvändigt att, så vidt möjligt är, söka med de medel, som stå till buds, undanröja den misstro, som förefinnes hos de breda lagren, för att komma dem att inse, att när det gäller värnandet af vår frihet och vårt oberoende, är Sverige ordet *en* man och *ett* folk.

Det är nu visserligen sant, och jag är den första att medgifva det, att detta rop på utsträckt rösträtt i förstene icke haft sin grund i något djupt känt behof, utan fast hellre haft sin näring af en liflig agitatorisk verksamhet, men ett faktum är, att icke blott bland de rösträttslösa utan äfven hos många andra medborgare i landet har den känslan gjort sig gällande, att ett förvägrande af den begärda rätten är de maktägandes största orättvisa, och att man måste äfven med uppoffring af det egna åskådningssättet lyssna till dessa kraf.

Men, mina herrar, om man af sådan anledning känner sig manad att för ernående af det stora målet, för vinnande af endräkt och samhällsfrid, offra förut närda åsikter, så bringar man icke detta offer utan att se till att målet därmed vinnas, så vidt sådant görligt är.

Det är af denna anledning som jag för min del icke kunnat biträda de förslag, som tid efter annan framkommit om utsträckning af rösträtten till kommunalstrecket. Jag har icke kunnat finna annat än att på samma gång man genom detta kommunalstreck ganska betydligt glider ned till den allmänna rösträtten, utan några som helst garantier, man lämnar kvar ett tvistefrö till nya strider på den väg, agitationens väg, hvarpå man redan vunnit 500 kronors-strecket. Ur denna synpunkt och med aktgifvande därpå, att offervilligheten för fosterlandets försvar icke må blandas med missmod öfver den undanskjutna ställningen såsom medborgare, har jag kommit till den slutsats, att om en rösträttsförändring skall ske, bör den ske på den allmänna rösträttens grund och i förening med de garantier, som äro nödvändiga för att undvika massherravälde.

Hvilka äro då dessa garantier? Jag kan icke finna, att den framställda fordran på fullgjord värnplikt, skatteplikt och åldersgräns innebär egentliga garantier, de måste fasthellre enligt

Om utsträckning af den politiska valrätten m. m.
(Forts.)

mitt förmenande betraktas såsom nödvändiga förutsättningar för att få utöfva rösträtt. En ny grund måste läggas, en grund af sådan beskaffenhet, att Andra Kammarens vid hvarje återval återkommande majoritet så noga som möjligt återspeglar majoritetens af valmännen åsikter, på samma gång den lämnar minoriteten tillfälle att få sina meningar framställda. En sådan ny grund synes mig det proportionella valsättet vara.

Men om sålunda i sammanhang med en utveckling af rösträtten frågan om proportionella val kommit på dagordningen, har det ingalunda varit därför att man varit missnöjd med majoritetsvalen eller egentligen något närmare kommit att reflektera på de stora fel, som vidlåda desamma. Nej, vid majoritetsvalen skulle länge ännu fått förblifva, om det icke visat sig, att, om rösträtten skulle utsträckas ända till allmän rösträtt, ett skydd för massherravälde måste sökas i de proportionella valen. Men, mina herrar, ligger icke just i detta ett erkännande däraf att majoritetsvalen såsom de förekomma i vår riksdagsordning lida af ett grundfel, som framträder i all sin nakenhet då det blir fråga om att utsträcka deras tillämpning vid införandet af allmän rösträtt, och med detta erkännande uppstår också den frågan, om det verkligen är någon olycka att öfvergifva desamma. Meningen med rösträttens utöfvande kan ju icke vara blott den att få lägga en röstsedel i urnan, utan meningen måste uppenbart vara den, att valmännen skola få tillfälle att utöfva inflytande på den meningsriktning, som de önska se företrädd. Det förefaller väl helt naturligt, att ett parti gentemot ett annat parti får taga del i representationen i förhållande till sin styrka, och riktigheten häraf skulle tvifvelsutan rönt ett allännare erkännande, så vida icke den proportionella valmetoden vore förenad med flera vanskligheter i tillämpningen.

Emellertid kan jag icke finna annat än att just i och med införandet af den proportionella valmetoden vinnes en seger för rättvisan. Här såsom alltjämt visar sig då, att om man står på rättvisans ståndpunkt, vinner man en seger, som de förgäfves söka kämpa sig till, hvilka blott hafva makten till sitt mål. Sanningen häraf synes mig bäst framgå af den ställning, hvaruti rösträttsfrågan för närvarande befinner sig. Sedan denna kammare vid flera föregående tillfällen motsatt sig en förändring af rösträtten, beslöt den emellertid, efter mycket begrundande och noga öfvervägande af hvad en vidt utbredd stämning i landet fordrade och med hänsyn till den utsträckta tiden för vapenöfningarna, att biträda en skrifvelse till Kungl. Maj:t med begäran om en utredning, därvid särskildt betonades önskvärdheten af proportionella val. En skrifvelse i samma syfte afläts äfven från Andra Kammaren. Kungl. Maj:t tillsatte sedermera en kommitté, som haft till uppgift att utreda frågan om proportionella val, och nu har Kungl. Maj:t, efter det kommittén afgifvit sitt betänkande, aflåtit en proposition i ämnet. Nu skulle man väl kunnat tro, att efter så långa strider, som förevarit angående rösträttsfrågan, och då man särskildt betonat huru orättvist det vore att undanhålla oförvitliga medborgare politisk rösträtt, förslaget

skulle framkallat tacksamhet. Men detta har så långt ifrån varit fallet, att kommitténs betänkande hade knappt utkommit och utan att man gifvit sig tid att studera detsamma, förrän en storm af ogillande mötte detta betänkande. Om nu detta blott gällt den formella affattningen af förslaget, skulle jag varit den siste att förundra mig däröfver, väl vetande huru mycket arbete kommittén haft att utan någon egentlig förebild från andra land framkomma med ett lämpligt och tillfredsställande förslag. Nej, här var icke fråga om några formella anmärkningar, utan om någonting helt annat. Hvad var då skälet att man så ogunstigt emottog kommitténs och sedermera äfven Kungl. Maj:ts förslag? Jo, därför, såsom det sades, att man ville införa ett proportionellt valsätt till Andra Kammaren utan i sammanhang med ett liknande valsätt till Första Kammaren. Då man under hela rösträttsstriden aldrig i detta sammanhang hört talas om någon förändrad grund för Första Kammarens sammansättning och då man för öfrigt lätt kunde begripa, att Första Kammaren icke skulle vara med om något sådant förslag, var det helt naturligt att något annat skäl måste ligga bakom det angifna. Och om detta skäl, mina herrar, blef man snart underkunnig. Det hette nämligen då att en hvar borde förstå, att när man förut önskat en utsträckning af rösträtten därhän att man fordrade allmän rösträtt, var ju äfven det naturligtvis meningen att man fordrade den makt och det herravälde i Andra Kammaren, som genom en sådan utsträckning skulle ernås; men nu hade Kungl. Maj:t lagt ett hinder i vägen för en sådan härskarmakt i Andra Kammaren genom förslaget om proportionella val, emedan det kan inträffa, att Andra Kammaren erhåller en minoritet, som kan göra gemensam sak med Första Kammaren. Ja, mina herrar, jag kan icke förstå huru man kan begära någon bättre rekommendation för det kungl. förslaget än just detta vitsord, att det sätter en damm för massväldet. Men man leker icke förgäfves med rättvisan för främjande af syftemål, som äro för henne främmande. Man har vädjat till rättvisan och denna kammares rättskänsla för att förmå densamma att lyssna till rösträttskrafvet, men man har under rättvisans skyddande förklädnad åsyftat någonting annat och just hvad rättvisan förbjuder, nämligen att den svagare skall blifva undertryckt af den starke, och rättvisan har hämnats genom att visa oss hvad man verkligen för i skölden och varna oss för följderna däraf.

Mina herrar, af det sagda torde lätteligen framgå, hvilken varm vän jag är för ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag, och jag tillåter mig därför att varmt förorda detsamma. Om vi ställa oss på den kungl. propositionens ståndpunkt, blifver, så vidt jag förstår, vår ställning fast och orubblig. Vi medgifva därigenom att vi äro villiga att lyssna till de kraf, som tid efter annan framställts, att de medlemmar i vårt fosterland, som sakna politisk rösträtt, måtte få komma i åtnjutande däraf i större utsträckning än hittills. Vi uppställa för detta intet annat villkor än det, som den naturliga rätten måste fordra, att meningarna icke skola bestämmas efter massan utan efter de olika samhällslagren, utan att den ena eller andra

Om utsträckning af den politiska valrätten m. m.
(Forts.)

Om utsträckning af den politiska valrätten m. m.
(Forts.)

meningsgruppen förtryckes. Om vi åter förkasta Kungl. Maj:ts förslag, då räcka vi så vidt jag kan förstå en hjälpsam hand åt dem, som, icke nöjda när dem erbjudes hvad de själfva begärt, nu äfven vilja rubba denna kammares grundpelare. Vi skulle endast bidra till att föra striden ut på nytt, en strid, som genom denna kammares vägran att biträda yrkandet om utsträckt rösträtt skulle slutligen föra därhän, att Andra Kammaren kanske nästa gång komme att förete en anblick, som vore den utgången ur den allmänna rösträtten enligt herr Brantings förslag. Men genom ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag har Första Kammaren angifvit hvad den vill göra i rösträttsfrågan, och detta på ett sätt, som det endast är illviljan och illfundigheten förbehållet att misstyda.

Jag yrkar bifall till Kungl. Maj:ts förslag med det af herr Billing gjorda tillägg.

Grefve von Rosen: Ett grundvillkor för en nations styrka och lifskraft är medborgarnes enighet. Ett enigt folk, om än jämförelsevis fåtaligt och fattigt, kan lefva fritt och oberoende genom årtusenden, medan partisinet bringar de stoltaste välden på fall. Vi behöfva icke gå långt för att finna talande exempel härpå. Vid slutet af frihetstiden hade partistriderna fört Sverige därhän, att främmande makter förbundo sig att upprätthålla den konstitution, i hvars skydd partierna rasade mot hvarandra, och det var endast genom den svenske konungens rådighet vårt land räddades från att dela Polens öde. Erfarenheten bör således hafva lärt oss uppmärksamt tillse, att våra grundlagar icke lämna en gynnsam jordmån för partistrider.

Hvad är det nu, som utgör det särskildt utmärkande för den proportionella valmetoden? Det är, att den förutsätter starkt utpräglade partier. Där sådana icke finnas förut, där måste de framtvingas, och, en gång bildade, träda de med nödvändighet i allt skarpare motsats till hvarandra. Jag hörde för några dagar sedan yttras af en ifrig anhängare till den proportionella valmetoden: »vi komma att få bättre konservativa». Ja, i den meningen, att vi få mera utpräglade, mera ytterligt gående konservativa, men vi få icke blott detta, utan äfven bättre liberaler, det vill säga radikaler och socialister. Det blir alltså dessa båda ytterlighetspartier, som komma att bekriega hvarandra, och det kan knappast betvivlas att detta kommer att blifva i hög grad fördärfligt för hela vårt politiska lif.

Den proportionella valmetoden betingar ett mycket inveckladt valmaskineri, hvilket icke kan skötas utan stor uppoffring af både tid och arbete. Häraf främjas uppkomsten af yrkespolitici. Följden blir en sänkning af den politiska nivån, och i stället för att vi alltid varit vana att hysa vördnad och tillit till våra ledande män, kan det komma att blifva här såsom i vissa andra länder, att de, som blanda sig in uti det politiska lifvet, i och med detsamma nästan hafva en fläck på sin ära.

Det kan ju synas som om det låge en öfverdrift häri, men det är dock ett faktum, att där partistridens vågor gå höga, kommer moralen att sitta emellan. Men äfven om man icke anser sig

kunna med säkerhet förutsätta, att alla dessa farhågor skulle komma att bekräftas, så är systemet i alla händelser så opröfvadt, att man måste tänka sig noga för, innan man antar detsamma.

Själfvä idén i valmetoden är visserligen mycket riktig, och regeringens förslag, man måste erkänna det, synnerligen skickligt utarbetadt, men med afseende å alla de vådor, som denna metod kan i praktiken medföra, är det likväl tryggast att icke ge sig in därpå.

Det finnes ganska många, som i grund och botten dela detta åskådningssätt, men som icke desto mindre anse sig böra acceptera förslaget, emedan de däri se en damm för vidare agitation. För min del tror jag icke att förhållandet kommer att blifva så. Agitation är oskiljaktig från politiskt lif, och man kan således icke hoppas att nu hafva kommit till en slutpunkt i utvecklingen. Tvärtom, det är mycket antagligt, att, om den proportionella metoden lägges till grund för valen, detta kommer att blifva just en utgångspunkt för ny agitation. Man kommer att yrka på att jämväl Första Kammaren skall utses enligt samma metod och troligen äfven inom en snar framtid att vilja afskaffa hela metoden. Vi måste se frågan helt och hållet från synpunkten: får man genom antagandet af denna nyhet en bättre sammansatt Andra Kammare än genom att stå kvar på historisk grund? Svaret blir nekande. Om vi bygga på det bestående, kunna vi lugnare gå utvecklingen till mötes, än om vi hängifva oss åt illusioner om något hittills opröfvadt och taga ett språng ut i det okända.

Jag yrkar afslag å alla de framlagda förslagen.

Herr Berg, Lars: Då man går att fatta beslut om genomförande af en så omfattande utsträckning af valrätten till Andra Kammaren, som nu föreligger och som skall ungefär tredubbla valmännens nuvarande antal, så måste, synes det mig, det åligger hvarje folkombud, särskildt i denna kammare som har att värna samhällets lugna och jämna utveckling mot hastiga omhvälfningar, att se till, att de nya väljarne icke få för stor makt, än mindre *all* makt, så att de blifva enväldshärskande och undantränga och förkväfa de nuvarande valmännen. Jag är ledsen att nödgas konstatera, att åtskilliga talare, som här yttrat sig i dag, icke synts mig alldeles hafva följt denna princip; och jag kan också kanske själf anses hafva öfvergifvit den, då jag inom utskottet biträdt dess förslag och visat mig villig öppna dörren för de stora väljareskarorna. ehuru dock icke på så vid gafvel som Kungl. Maj:t. Men jag har gjort det under känsla af ansvar och med fullt medvetande om nödvändigheten att uppställa sådana villkor, att icke samma onda, som man nu vill undvika genom den stora rösträttsreformen, må fortfara och i samma grad äga bestånd, nämligen därutinnan att ett nytt och ännu mera berättigadt missnöje skulle komma att uppstå bland de nu röstberättigade, som genom den nya reformen komme att undanträngas, och så att icke nya och kanske ännu större faror för samhällets lugna utveckling skola af reformen åstadkommas. Hvad

Om utsträckning af den politiska valrätten m. m.
(Forts.)

Om utsträckning af den politiska valrätten m. m.
(Forts.)

skulle den då tjäna till? Man skulle ju därigenom utsätta samhället för en ökad fara i stället för att undanröja en redan befintlig. Den som i likhet med mig icke erkänner den föräldrade teori, som grundar den allmänna valrätten på de mänskliga rättigheterna eller på någon särskildt individuell rätt, är pliktig och berättigad att för reformen uppställa de villkor, som han finner för samhället nödvändiga.

I Kungl. Maj:ts förslag finnes icke någon sådan bestämmelse, med undantag af förslaget om proportionella val, som möjligen kan anses utgöra någon garanti, och ännu mindre erkänner jag den rättsgrundsats, som herr justitieministern på förmiddagen framställde, nämligen att värnpliktens fullgörande skulle utgöra en tillräcklig grund för valrättens utöfvande. Detta är en öfvertro, nästan analog med den, som förekommer i den muhamedanska religionen, hvilken tillerkänner den värnpliktige, som fullgör sin tjänst och faller på sin post, evig lycksalighet. Då emellertid ingen känner huru effektiv, såsom garanti, den proportionella valmetoden i verkligheten kan blifva, skulle Kungl. Maj:ts förslag, om metoden visade sig mindre verksam än däri antagits, icke lämna tillräckligt skydd mot massvälde. Jag tror därför icke, att det är rätt eller möjligt för representationen att nöja sig med så ringa garantier, som finnas uppställda i Kungl. Maj:ts förslag, men vid öfvervägande af hvad som under nuvarande förhållanden må hafva någon utsikt att kunna genomföras, har jag i likhet med herr Lundeberg ansett, att man åtminstone borde fordra och genomföra en sådan inskränkning på de gemensamma omröstningarnas område, att grunden för den progressiva beskattningen åtminstone blefve undantagen därifrån. Man kan, synes det mig, icke, såsom här skett, med fog förebrå en sådan bestämmelse det felet, att den skulle inskränka vare sig Riksdagens rätt eller möjligheten att fylla budgeten, ty förslaget lämnar helt och hållet orubbad Riksdagens fria förfogande öfver bevillingens och inkomstskattens belopp. Därigenom har Riksdagen eller en enig Andra Kammare oinskränkt rätt och är fortfarande oförhindrad att pålägga så mångdubbel inkomstskatt och bevilling, som den finner nödigt, men den hindras att lägga den på ett visst fåtal beskattningsföremål eller personer efter särskild skatteskala; och detta är i alla fall det skarpaste vapen, som en radikaliserad Andra Kammare kan använda för att tvinga igenom sin särskilda mening. Förslaget inskränker alltså icke den makt eller rättare öfvermakt, som Andra Kammaren hittills haft i afseende på beskattningsfrågor, åtminstone icke sådan den varit från 1866 till 1902; och det är härvid att märka, att inkomstskatten sistnämnda år blott genom olyckliga förhållanden i en hastig vändning kommit att behandlas såsom bevilling, ehuru den i sig själf är af sådan natur, att den bort vara en ordinarie skatt icke blott med hänsyn till säkerheten för industri och kapital utan äfven för administrationens lugna utveckling. När 1866 års representationsreform genomfördes, voro de ordinarie skatterna af stor betydelse för budgeten. Nu äro de inskränkta till några hundratusental kronor under det bevillingarne uppgå till 135 millioner kronor, och är det därför så mycket nød-

vändigare att det föreslagna skyddet mot de gemensamma voteringsarnas missbruk genomföres.

Men nu är ögonblicket härför inne. Försummar Första Kammar-
aren nu att uppställa detta villkor, som regeringen naturligtvis bort
göra, kommer tillfället nog ej så snart igen. Det var regeringen,
som föranledde denna öfverrumpling i ett ögonblick, då Riksdagen
i viss mån var bunden af sitt ord och staten behöfde penningarne.
Det var ju icke möjligt för Riksdagen att då neka att åtaga sig det,
som behöfdes och hvilket på sätt och vis redan lofvats. För att
denna rösträttsreform skall kunna med lugn gå igenom utan att
utsätta riket för våldsamma skakningar både vid reformens genom-
drifvande och i framtiden, hade det varit lyckligt, om regeringen
upptagit denna skattelagstiftning i sitt förslag, ty då hade efter
mitt förmenande både den, och rösträttsreformen fått sin lösning vid
denna riksdag.

Att de talare, som uppmanat oss att taga det kungl. förslaget
utan detta villkor, och särskildt den ärade talare, som 1902 fram-
bar kammarens skrivelseförslag med begäran för andra gången om
fullständig utredning i rösträttsfrågan, en utredning, som vi ännu
icke fått, äfvensom om lagstiftning angående inkomstskatten, nu icke
hålla på detta konservativa och skyddande villkor, har smärtat mig
och förvånat mig. Det synes mig nämligen som om dessa ärade
talare icke nog betänkt, att det är lagstiftarens skyldighet att förut-
sätta att det icke blott icke är möjligt utan äfven i vår socialistiska
tid ganska sannolikt, att Andra Kammararen under upprörd tid kan
komma att fyllas af sådana till ytterlighet gående ledamöter, att
där kan blifva en kompakt radikal eller till och med socialistisk
majoritet, det vill säga en sådan, som skrivit samhällets omstörtande
på sin fana. Det gäller då för dessa att söka upplösa det nuvarande
samhällets ordning, dess moral och dess religion, och om då vi vid
reformernas genomförande försöka däremot skaffa skyddsmedel, borde
man kunna påräkna att erhålla understöd från alla meningsfränder
och att slutligen behålla segern. Ty genom antagande enbart af
den kungl. propositionen skulle vårt land få det mest radikala
representationssätt, som förhållandevis finnes i något land i Europa.
Det är då egendomligt att höra alla motsidans talare erkänna sig
gilla detta villkor om skattelagstiftning och förklara det rättmätigt
och nödvändigt, men dock på samma gång säga: »Nej, låt oss icke
antaga det. Det kunde välla förslagens fall. Låt oss först lyssna
till huru det kan låta i Andra Kammararen, om man icke skall kunna
få eu kompromiss till stånd!»

Och dock gäller det, som jag sade, samhällets ordning, dess
religion och moral. Härutinnan har historien visat, att äfven revolu-
tioner och årslånga blodiga partistrider icke kunnat öfverändakasta
dessa samhällets grundpelare; och ändock skulle vi utan strid, och
utan att hålla på hvad vi anse vara rätt och högt erkänna vara
önskvärdt, låta dem utsättas för faran att undergrävas. Dessa
talare synas i sin ångslan nästan hafva förgätit, att folkets öden
icke ensamt styras enligt hvad Andra Kammararen vill eller af hvad

*Om utsträck-
ning af den
politiska val-
rätten m. m.
(Forts.)*

Om utströkning af den politiska valrätten m. m.
(Ferts.)

vi där kunna kompromissa oss till. Lyckligtvis ledas folkens öden af en högre makt till en lycklig utgång, om folket gör sin plikt och dess representanter stå fasta vid hvad de veta vara rätt och sant utan att låta sig böjas af något annat.

Det är på denna grund och för att få denna skattelagstiftning uppställd såsom villkor för reformens antagande, som jag reserverat mig i utskottet, och som jag yrkar bifall till det förslag, som herr Lundeberg nyss framställt.

Herr talmannen hemställde, att som tiden vore tämligen långt framskriden och ytterligare åtskilliga talare begärt ordet i den föreliggande frågan, den fortsatta behandlingen däraf måtte uppskjutas till aftonsammanträdet.

Denna hemställan bifölls.

Anmäldes och bordlades
statsutskottets memorial n:o 121, angående statsregleringen för år 1905, äfvensom
första särskilda utskottets memorial, n:o 10, angående ersättning åt utskottets kansli- och vaktbetjäning.

Kammaren åtskildes kl. 3,37 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.